

COMPENDIUM SPECULI CHARITATIS.

Adverte ex reverendissimo Angelo Manrique tomo II, Annal. Cisterciens. ad annum 1166, cap. 5 et ex rever. D. Carolo de Visch Dunensis cœnobii priore, lib. De scriptoribus ordinis Cisterc. hoc opus prius auctorem scripsisse; et ejus occasione postea hartatu amicorum fusius de eadem materia disseruisse, ac majus Speculum charitatis tribus libris distinctum edidisse: sicut idem cum Homiliam unicam in Onera Isaïæ scripsisset, postea roatus ac monitus de iisdem alias triginta et unam Homiliis divulgavit.

CAPUT PRIMUM.

Ut Creator ametur a sua creatura.

Nihil dignius, quam ut Creator a sua ametur creatura. Igitur ratio, ut ad desiderium Conditoris sui animam excitet tepescentem, tribus innotuit argumentis: nostræ videlicet necessitati vel utilitati, illius autem dignitati. Suadet ratio Deum esse diligendum, quia necessarium hoc nobis, quia commo- dum, quia dignum. Necessarium, ut caveamus damnationem; commo- dum, ut acquiramus glorificationem; dignum, quia ipse prius diligens nos, merito ipsius dilectionis exigit recompensationem. Desiderandus est homini Deus tanquam bonum suum, sine quo necesse est eum semper miserum esse; cum quo non potest nisi beatissimus semper esse; qui honorum nostrorum non indigens, pro nobis voluit miser esse. O Domine Deus, quanta in tui dilectione jucunditas! quanta in jucunditate tranquillitas! quanta in tranquillitate securitas! non ejus qui te amat errat dilectio, quia te nihil melius; non spes fallitur, quia nihil amatur fructuosius; non excessus timetur, quia nec modus amandi præscribitur; mundialis amicitiae direptrix mors formidatur. In tui dilectione non timetur offensio, quæ nulla est, nisi ipsa deseratur dilectio: non intervenit ulla suspicio, quia judicas ipsius conscientiae testimonio. Hic jucunditas, quia timor excluditur; hic tranquillitas, qua, ira compescitur; hic securitas, qua mundus contemnitur. Comparetur, quæso, omnibus ditivis, omnibus deliciis mundi, omnibus honoribus hoc unum famulorum Christi, quod mortem non timent. Quid, quæso, in mundo jucundum; cum ipsa ejus jucunditas conscientiam pungat, cum timorem mortis incutiat, cum amatores suos æternæ damnationi addicat?

CAP. II. (*Specul. lib. 1, cap. 10.*) *Quod charitati nihil desit perfectionis: Diliges Dominum Deum tuum, etc. (Matth. xxii.)*

O verbum consummans et abbrevians in æquitate! verbum charitatis, verbum amoris, verbum dilectionis, verbum totius perfectionis! Verbum consummans, cui nihil potest deesse, verbum abbrevians, in quo pendet tota lex et prophetæ (*ibid.*). O Judæe, quid tantis opus est? Hic circumcisio, hic Sabbatum, hic hostiæ salutare, hic odoriferum sacrificium, hic totius suavitatis incensum. Tene charita-

tem, et nihil norum deerit. Charitatem negligere, et nihil horum proderit. Hic plane non carnalis unius membri amputatio, sed totius exterioris, interiorisque hominis vera et perfecta circumcisio, resecans voluptatem, exstinguens libidinem, coercens gulam, cohibens iracundiam, invidiam penitus invertens; omnium vitiorum generatricem expugnans superbiam. Hæc edaces tristitiæ stimulos spirituali quadam suavitate temperans, sequacis acediæ occurrat languori. Hæc avaritiæ pestem liberalitatis gratissimo mucrone confodiens, ab idololatriæ vitio animam liberat ac conservat. Quid rogo hac circumcisio perfectius: qua vitiorum membra resecantur, corpus peccati destruitur, protoplastorum exuvies villosa deponitur, totaque antiquæ vetustatis tabes squalorque dejectur? Mentem enim, quam dulcedo charitatis compleverit, non timor angustat, non libido commaculat, non ira dilaniat, non superbia elevat, non cænodoxiæ inanis fumus eventilat, non exagitat furor, non stimulus ambitionis eviscerat, non avaritia contrahit, non dejectit tristitia, non invidia tabefacit. *Charitas quippe non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitatem (I Cor. xiii).* Vides hæc spiritualem circumcisionem omnium vitiorum esse preceptoriam; quæ omnes sensus corporis divino quodam cultro purificat, oculorum abscondens petulantiam, aurium prurium eradens, gustus superfluas suavitates propellens, linguæ procacitatem detrahens, meretricios odores excludens naribus, tactus perniciosam mollitiem eradicans.

CAP. III. (*Specul. lib. 1, cap. 10.*) *Quod amor noster adversum se ex charitate et cupiditate contrario appetitu dividatur.*

Apostolus ait: *Caro concupiscit adversus spiritum et spiritus adversus carnem: hæc enim sibi invicem adversantur, ut non quæ vultis illa faciatis (Gal. v).* Quia charitatis, sive etiam cupiditatis ea sola animæ nostræ portio capax est, quæ usitatius amor nuncupatur; ipse est, qui ex nova infusione charitatis et ex reliquiis vetustæ cupiditatis, quasi quodam contrario appetitu, adversus semetipsum constat esse divisus. Unde intelligendum est, Apostolum spiritus carnisque nomine nequaquam contrarias in homine uno, ut impuri somniaat Manichæi,

descripsisse uirtutes; sed spiritus appellatione, A mentis ex charitatis infusione exprimens uoluntatem, carnis quoque vocabulo ex reliquiis uetustatis miseram animæ insinuans seruitutem, inter uetus nostrum inolitum, nouumque insolitum, continuum in una mente asserit oboriri conflictum. Hac itaque concupiscentia, quam carnis esse dicit Apostolus (*ibid.*), non quod omnis concupiscentia mala ex carne sit, quippe cum ea nequaquam dæmones careant, qui carne carent, hæc, inquam, concupiscentia mala congruentissime cupiditas appellatur. Carnis uero concupiscentia dicitur, eo quod non ex Deo sed ex homine sit; quem carnem in Scripturis appellari non est ambiguum. Concupiscentia autem spiritus non immerito charitas appellatur, quæ quidem in cordibus nostris diffunditur per Spiritum sanctum (*Rom. v.*).

CAP. IV. (*Speculi. lib. 1, cap. 21 et 22.*) *Quod rationalis creatura non nisi in beatitudinis adeptione quiescit: et quare cum beatitudinem optet, uiam tamen, qua eam obtineat, mira infelicitate refugiat.*

Ipsis animantibus irrationabilibus magnus labor est, tueri salutem, vitare perniciem, carnalium appetituum querere satietatem; qua adepti cum nihil habeant ultra quod appetant, conualescunt. Rationis quippe scientiæque expertia, quod sensum carnis excedat, ne appetere quidem possunt. Tibi enim, o anima rationalis, præ cæteris animantibus hæc prærogatiua seruat, quod te a carnis sensibus abstrahens, ad altiora contendas, nec aliquando saties appetitum, donec ad id quod summum est, id quod est optimum, id quo nihil superius, quo nihil excellentius, felici curiositate peruenias. Ubique infra subsistis, tametsi altum, tametsi magnum, tametsi iucundum iudicetur; misera procul dubio remanebis. Misera, quia indiga. Indiga, quia restat quod petas, restat ad quod anhiles; restat postrema ipsa beatitudo, ad quam appetendam animam rationalem vis quædam naturalis impellit. Sed deploranda satis est miseri hominis cæca perversitas, qui cum beatitudinem uehementer exoptet, non modo non agit, quibus adipiscatur optata; uerum priori affectu ea committit, quibus miseriam magis accumulæ suam. Non secus quam si æger quispiam salutem uehementer exoptet, sed ob præsentem molestiam refugiat sectionem, adustionemue exhorreat, ac præsentem quadam suauitate pellectus olei fomenta requirat: quanquam morbus ejusmodi sit, ut hac magis leuitate ferveat, nec sine adustionis, sectionisue dolore lentescat. Sic miser homo, sic uel deceptus, dum putat esse felicitatem, quæ non est, uel præsentium suauitate illectus, quæ falsa est, et se ipsum miseriam addicit, et beatitudinis appetitum non amittit; ac proinde infelici circuitu laborans, nunquam quiescit. Enim uero cum animæ rationali solus sit superior Deus, par angelus, cætera omnia iudicentur inferiora, quid deuentiæ tam vicinam; quam relicto superiore, in

his, quibus ipsa sit melior, requiem aucupari? Quod, ut mea fert opinio, nequaquam ageret, nisi hinc eam falsa quædam imago felicitatis deluderet, hinc ueræ miseriam similitudo terreret. Nam pauperiem, famem, sitim, et talia sustinere, miseria iudicatur; quibus tamen plerumque uera miseria præcæuetur, æterna beatitudo conquiritur. *Beati, enim, pauperes, ait Jesus, quoniam uestrum est regnum cælorum. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Beati qui nunc esuriunt, quoniam saturabimini (Matth. v; Luc. vi).* Pauperies ergo æternis diuitiis muneratur, luctus æterna iucunditate mutatur, esuriens satietas æterna seruatur. Hæc enim omnia, diuitias scilicet, iucunditatem, satietatem, beatitudini non deesse, nemo qui dubitet.

B Verum, quia reprobum quemque in qualiscunque uoluntatis suæ affectu, species quædam iucunditatis eludit, et in desideriorum expletione delictatio falsa dissoluit; ignorans miser, quanta sit electis et in pressuris consolatio, et in spe congratulatio, perhorrescit quidem eam, quæ in facie patet, infelicitatis effigiem; sed sub felicitatis colore ueram excipit infelicitatem, falsam iucunditatem, quæ uerum dolorem non effugit, ei miseriam præferens, cui uera beatitudo succedit.

CAP. V. (*Speculi. lib. 1, cap. 23 et 26.*) *Quod requies, quam rationalis creatura naturaliter appetit, nec in salute corporis, nec in uoluptate, neque in diuitiis quaerenda sit.*

C O mirabilis creatura, solo Creatore inferior, quæ te deiecis? mundum amas? sed ipsa es mundo superior. Solem miraris? sed ipsa es sole lucidior. De cæli hujus uolubilis situ philosopharis? sed tu cælo sublimior. Secretas creatorarum causas rimaris? sed te nulla natura secretior. Dubitas cum te de his omnibus iudices, de te autem nihil horum? sed si uelis iudicare, noli tamen amare. Sed nec ipsum iudicare ama. Ipsum ama, qui his omnibus te præposuit, non submisit. Præposuit, non ut his tu heatior; sed ut esset, quo tu es ses superior: subjiciens tibi omnia ad cumulum honoris, se tibi seruans ad fructum beatitudinis. Quid ergo sequeris fugitivas pulchritudines; cum tua ipsius pulchritudo nec senectute marcescat, nec paupertate sordescat, nec palliat ægitudine, nec ipsa saltem morte depereat? Quæris, ut uoluntati tuæ nihil desit, et sic requiescas; hoc ergo quære. Ubi, inquis? noli in salute corporis, noli in uoluptate carnis, noli in potentia, noli in diuitiis. Quid enim perversius, quam rationalis mentis bonum in uentris ingluuie collocare, ac id quod præcellit in homine, uilissimæ cuidam carnis suæ portioni substernere: maxime cum se in his a stolidissimis belluis nihil uideat posse differre? Denique et fames cruciatum, et satietas fastidium parit. Nam etsi uoluptati satisfaciatur, necessitatis metas excedat necesse est; si autem naturæ modum excesserit, dolorem corporis vitare impossibile est. Porro libidinum sordibus oblectari, ac instar immundissimæ suis in

cæno turpitudinis volutari, sicut nihil turpius, nihil fœdus, nihil magis erubescendum, nihil tam confusione dignum : ita profecto nihil magis inquietum, nihil ita omni quiete ac tranquillitate vacuum. Nam de ejus sælitate quid dicendum? cum hæc sordissima lues et carnem contaminet, et mentem effeminet, ac quidquid in animo honestum, quidquid decorum, quidquid denique virile est, obruat pariter et evertat? Et quidem cum cætera vitia plerumque se quibusdam virtutum tegumentis oppa-
 lient, ac proinde non modo ad humanos non erubescant, imo et intumescant aspectus; hæc sola in prima fronte tantum sui præfert horrorem, ut ea maxime hora, quæ etiam carnem perstringit ac sibi vindicat, oculos vehementer refugiat. Quid ergo his agendum, qui Virginis Filium, ac virginitatis colunt auctorem? Cavendum est profecto, ne cuiquam id eveniat, quod de quibusdam ait propheta : *Compu-
 truerunt jumenta in stercore suo (Joel 1)*. Quibus verbis proprie satis finem, modumque hujus spurcissimæ passionis expressit : eum, quem luxuriæ Charybdis absorbit, carnis suæ colluvione, quin proprii stercoreis egestionem asserens esse corruptum; ut eum non modo extinctum æstimes, vel absorptum, sed instar sepulti cadaveris, immundissimi pruritus sanie profluente, putrescentem sentias et fetentem. Necessè est ergo mentem cui nequam hic spiritus insederit, quibusdam furis agitari, et ignitis luxuriæ stimulis impetitam, ad quæque flagitia ebriam et vagabundam, solum freno totius honestatis, impelli : restinctoque semel conceptæ passionis incendio, in aliud nihilominus æstu vehementiore succendi.

CAP. VI. (*Speculi lib. 1, cap. 27.*) *De suavi jugo charitatis.*

Tollite jugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve (Matth. xi). Jugum istud fraterna dilectio est. Jugum istud non premit, sed unit : onus istud pennas habet, non pondus. Prorsus qui de hujus asperitate causantur, jugum cupiditatis nondum radicitus abjecerunt. Forsitan enim sub habitu religionis ventrem colunt; sub tunica pœnitentium, ad mundiales glorias et honores anhelant; sub agnino vellere, lupinum gerentes animum inexplibili avaritia æstuant. Unde nimirum continuis curis eviscerantur, inflammantur odiis, anxii cogitationibus dissipantur; quia jugum utique mundi asperum est, et onus mundi grave est. Porro jugum Domini suave est, et onus Domini leve est.

CAP. VII. (*Speculi lib. 1, cap. 31.*) *Quanta sit in charitate perfectio.*

Quid enim suavius, quid gloriosius, quam mundi contemptu, mundo se cernere celsiorem, ac in bonæ conscientiæ vertice consistentem, totum mundum habere sub pedibus : nihil videre quod appetat, nullum quem metuat, nullum cui invidet; nihil quod possit ab alio auferri, suum esse; nihil, quod

A ab alio sibi possit inferri, malum esse : dumque in illam hæreditatem incorruptibilem, et incontaminatam, et inmarcessibilem, conservatam in cælis, dirigit mentis obtutum, sæculares divitias quasi corruptibiles, carnales illecebras quasi contaminatas, omnes mundi pompas quasi marcescibiles, quadam mentis nobilitate contemnere, et in illud propheticum exultare : *Omnis caro fenum, et omnis gloria ejus tanquam flos feni. Exsiccatum est fenum, et cecidit flos, verbum autem Domini manet in æternum? (Isa. xl.)* Quid rogo dulcius quidve tranquillius, quam turbidis carnis motibus non agitari, carnalium incentivorum incendiis non aduri, ad nullum illecebrosum moveri aspectum; sed tepescentem rore pudicitæ carnem spiritui habere substratum, non jam ad carnales voluptates illectricem, sed ad spiritualia exercitia obedientissimam adjutricem? Quid tandem divinæ tranquillitati tam proximum, quam illatis contumeliis non moveri, nullo supplicio, nullo persecutione terreri, unam mentis et in prosperis, et in adversis habere constantiam, inimicum et amicum eodem oculo intueri, ad ejus se similitudinem conformare, *qui facit solem suum oriri super bonos et malos, et pluit super justos et injustos? (Matth. v.)* Hæc simul omnia in charitate, et non nisi in charitate simul omnia : ac proinde in illa vera tranquillitas, vera suavis; quia ipsa est jugum Domini, quam si Domino invitante tulerimus, inveniemus requiem animabus nostris, quia jugum Domini suave est, et onus leve. Proinde cæteræ virtutes sunt nobis aut quasi fesso vehiculum, aut quasi viatori viaticum, aut quasi lucerna caligantibus, aut quasi arma pugnantibus; at charitas, quæ, licet ut aliæ virtutes sint, sit oportet in omnibus, specialius tamen ipsa est requies fatigato, et viatori mansio et plena lux pervenienti, et perfecta corona viatori. Quid enim est fides, nisi vehiculum nostrum, quo ad patriam vehimur; quid spes, nisi viaticum nostrum, quo in hujus vitæ miseris sustentamur; quid quatuor illæ virtutes, temperantia, prudentia, fortitudo, justitia, nisi arma sunt nostra, quibus pugnamus? At ubi charitate, quæ non nisi in Dei visione perficitur, illis duntaxat quibus hic in fide inchoatur, mens fuerit plenius absorpta : nec fides D erit, quia qui cernitur et amatur, non est opus ut credatur; nec spes erit, quia brachiis charitatis Deum amplectenti nihil restat quod speretur. Verum temperantia pugnat contra libidines, prudentia contra errores, fortitudo contra adversitates, justitia contra inæqualitates : sed in charitate illa perfecta castitas, ideoque nulla libido, contra quam pugnet temperantia; in charitate perfecta scientia, ideoque nullus error, contra quem pugnet prudentia; in charitate vera beatitudo, ideo nulla adversitas, quam fortitudo devincat; in charitate pacata sunt omnia, ideo nulla inæqualitas, contra quam justitia vigilet. Agit itaque modo vera temperantia, ne illectæ vera prudentia, ne decepta; vera fortitudo, ne oppressa mens rationalis normam charitatis exce-

dat. Porro si subtilius advertas, quid est temperantia, nisi amor, quem nulla voluptas illicit? Quid est prudentia, nisi amor, quem nullus error seducit? Quid fortitudo, nisi amor fortiter adversa sustinens? Quid justitia, nisi amor, æquo quodam moderamine inæqualitates hujus vitæ componens? In fide ergo charitas inchoatur, in cæteris virtutibus exercetur, in seipsa perficitur. Verum ut sui sectatores in regnum suæ tranquillitatis charitas perfecta transtulerit, cunctis jam carnis illecebris cum ipsa carnis mortalitate consumptis, cunctis errorum tenebris divinæ lucis contemplatione decussis, certa que securitate mundi hujus succedente molestiis; depositis, ut ita dixerim, quibus hoc belli tempore utitur armis, sola sui suavitate reficiet ipsa victores. Ita enim tunc cæteræ virtutes in charitatis plenitudinem sese refundunt, ut in illa felicitate, nihil aliud temperantia, prudentia, fortitudoque putetur, quam charitas: tam casta, ut nullis tentetur illecebris; tam lucida, ut nullis interpoletur erroribus; tam valida, ut nullis omnino appetatur adversis.

CAP. VIII. (*Speculi* lib. I, cap. 32.) *Quod opera sex dierum cæteris aptentur virtutibus, septimæ vero diei requies charitati assignetur.*

Est ergo fides nobis quasi primus dies, quo fideles ab infidelibus, quasi lux a tenebris, separamur. Sit spes secundus, per quam in cælestibus habitantes, et pro fidei meritis sola super cælestia sperantes, ab his, qui terram sapientes, et a Deo sola terrena flagitantes, sub cœli firmamento, aquarum instar dilabuntur et fluitant, Deo promovente, discernimur. Temperantia nobis quasi dies tertius illucescat, in quo membra nostra, quæ sunt super terram, mortificandis, ac carnes concupiscentias, quasi aquas amarissimas, necessariis terminis coercentibus, appareat terra cordis nostri arida et inaquosa, sitiens Dominum Deum suum. Jam vero prudentia quasi diei quarti lumen erumpat, per quam inter facienda et non facienda, quasi inter diem et noctem dividamur; cujus adminiculo lumen sapientiæ, velut solis splendor effulgeat; lux scientiæ spiritualis, quæ in aliquibus nobis crescit, in aliquibus deficit, quasi lunæ decus appareat; per quam etiam præcedentium patrum exempla, quasi stellarum globos, mens devota suspiciat; per quam inter dies et annos, menses et horas dividat; quid distet videlicet inter eos, qui ante legem, et sub lege; quid inter hos et illos qui sub gratia, quid singulis conveniat; quæ præcepta, quæ tempora, qui mores, quæ sacramenta, æqua examinatione discernat. Sit nobis fortitudo quasi dies quintus, per quam hujus maris magni et spatiosi, sæculi videlicet hujus procellas toleremus: ac pisces spirituales, Deo operante, effecti, vitam nostram inter undas tempestatesque servemus; ac mentis nostræ desideria, simul et affectus, quasi volatilia pennata, ad cælestia erigentes, et ea, quæ sursum sunt sapientes, multiplices bonorum operum fructus, Deo benedicente, reddamus. Porro diem sextum nobis

A justitia dicet, per quam divinam similitudinem reinduti atrocissimis vitiorum bestiiis terrenisque desiderii, quasi reptilibus; corporisque motibus, quasi jumentis, generosa auctoritate imperemus; agentes ut corpus menti, mens Deo subdatur, sicque justitia dictante, cuique quod suum est, tribuatur. Restat septimus dies, id est Sabbatum, in quo omnia ista opera consummantur, in quo requies vera suscipitur, in quo labori nostro terminus ac finis indicitur. Ipsa est charitas virtutum omnium consummatio, sanctarum animarum suavis refectio, honesta morum compositio. Ipsa radix, ex qua omnia bona opera, ut bona sint, oriuntur; in qua omnia bona opera perficiuntur. Ipsa septimus dies divina nos gratia reficit; ipsa septimus mensis, in quo post tentationum diluvium, arca cordis suaviter requiescit. Huic servit temperantia, prudentia vigilat, militat fortitudo, justitia famulatur. CAP. IX. (*Speculi* lib. III, cap. 1.) *De distinctione trium Sabbatorum.*

Legimus in Veteri Testamento quasdam Sabbatorum distinctiones. Habes nempe in lego tria tempora Sabbati requie consecrata; septimum videlicet diem, septimum annum, et post septies septem quinquagesimum annum. Primum ergo Sabbatum dierum, secundum annorum, tertium non immerito dicitur Sabbatum sabbatorum. Constat namque ex septem annorum Sabbatis, addito uno; et septenarius numerus in unitate concludatur, qui et ab unitate progreditur, et in unitate perficitur. Nam et omne opus bonum ab unius Dei fidei inchoatur, quod septenario Spiritus sancti munere promovetur, ut ad ipsum, qui vere unus est, veniatur; ubi totum quod sumus, unum cum ipso efficiatur. Habemus interim Sabbatum dierum, Sabbatum annorum, et in quodam prægestu Sabbatum sabbatorum.

CAP. X. (*Speculi* lib. III, cap. 2.) *Quod in dilectione triplici, istorum Sabbatorum sit quærenda distinctio.*

In lege sic scriptum est: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex omni mente tua: et proximum tuum tanquam te ipsum: In his duobus præceptis tota lex pendet et prophætæ (Matth. xxi).* Necesse est ergo, ut in his duobus præceptis, has Sabbatorum quæramus distinctiones, nam et ipsæ ex lege sunt. Porro hæc duo præcepta, si diligenter inspicias, tria quædam invenis diligenda, te videlicet, proximum et Deum. Ubi enim dicitur: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum* manifestum est, quia debes diligere et te ipsum. Hoc tamen non est præceptum, quia naturæ est insitum. *Nemo enim unquam, teste Apostolo, carnem suam odio habuit (Ephes. ix), et si non carnem, multo minus utique mentem, quam quilibet, etiam nesciens, magis diligit quam carnem. Nemo est enim qui non malit infirmus carne, quam insanus vivere mente. Sit ergo homini dilectio sui Sabbatum primum; dilectio proximi, sit secundum;*

Dei autem dilectio, Sabbatum sabbatorum. Est autem, ut superius diximus, Sabbatum spiritale requies animi, pax cordis, tranquillitas mentis. Et hoc Sabbatum nonnunquam in propria dilectione sentitur; aliquando ex dulcedine fraternæ dilectionis hauritur; in divina dilectione absque ulla ambiguitate perficitur. Hoc sane providendum, ut homo, sicut oportet, diligat semetipsum, proximum vero tanquam se ipsum, Deum supra se ipsum; quia nec se, nec proximum, nisi propter ipsum. Porro Deum non amare convincitur, a quo proximus non amatur. *Qui enim non diligit fratrem quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere?* (I Joan. iv.) Præcedit ergo quolammodo dilectionem Dei dilectio proximi; dilectionem vero proximi dilectio sui. Præcedit, inquam, ordine, non dignitate. Præcedit, sed illam perfectam; de qua dictum est. *Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua.* Nam profecto quædam hujus dilectionis portio, etsi non plenitudo, et sui, et proximi dilectionem præcedat necesse est: sine qua mortua illa utraque est, ac proinde nulla est. Videtur enim mihi Dei dilectionem, quasi aliarum dilectionum animam esse, quæ et in se ipsa plenissime vivit, et aliis sui essentiam vitalem impertit, absenti mortem inducit. Ut ergo homo se diligat, in ipso Dei dilectio inchoatur; ut diligat proximum, capagiori quolammodo sinu concipitur, ubi divinus ille ignis paululum coalescens, cæteras tandem, quasi scintillulas quasdam, in sui plenitudinem miro modo absorbeat: totam animi dilectionem ad illud sublime, et ineffabile bonum abducens, ubi nec ipse a se, nec proximus diligatur, nisi in quantum uterque deficiens a se, totus transfertur in Deum. Interim tres hi amores et ab invicem concipiuntur, et ab invicem nutriuntur, et ab invicem accenduntur, porro simul omnes perficiuntur. Agitur autem miro et ineffabili modo, ut quanquam hi tres amores omnes simul habeantur, neque enim aliter potest, non tamen semper æque sentiantur; sed nunc requies illa, illa jucunditas in propriæ conscientie puritate sentiatur: nunc ex fraternæ dilectionis dulcedine mutuetur, nunc in Dei contemplatione plenius acquiratur. Sicut enim rex aliquis diversas aromatum possidens apothecas, nunc hanc, nunc illam ingreditur, nunc hujus, nunc illius speciei odore perfunditur: ita mens, cellaria quædam spiritalibus referata deliciis, intra suæ conscientie septa retentans, nunc hoc nunc illud inambulatur, ac jucunditatis suæ materiam, pro divitiarum diversitate, diverso modo compensat.

CAP. XI. (*Speculi lib. III, cap. 3.*) *Quomodo Sabbatum spirituale in sui dilectione sentiatur.*

Cum enim homo ab exteriori tumultu intra secretarium mentis sese receperit, nihilque occurrerit inquietum, nihil inordinatum, nihil quod remordeat, nihil quod oblatret; sed omnia jucunda, omnia concordantia, omnia pacifica, omnia trau-

A quilla, et instar ordinatissimæ ac pacatissimæ cujusdam familiaræ, omnis cogitationum, sermonum, operumque turba ipsi animo, quasi patrifamilias domus arriserit: oritur hinc subito mira securitas, ex securitate mira jucunditas, ex jucunditate autem jubilus quidam, eo devotius in laudes Dei erumpens, quo perspicacius conspicit, ejus esse muneris, quidquid in se boni recognoscit. Hic est septimi diei jucunda solemnitas, quam necesse est sex dies, id est operum præcedat perfectio, ut primum in bonis operibus desudemus, et sic demum in conscientie tranquillitate pausemus. Ex bonis namque operibus puritas conscientie nascitur, secundum quam sui dilectio judicatur. Sicut enim is qui operatur vel *diligit iniquitatem*, non diligit, sed *odit animam suam* (*Psal. x*); ita profecto qui diligit, et operatur justitiam, non odit, sed diligit animam suam. Hæc est primi illius Sabbati jucunda solemnitas: in qua servilia mundi opera minime exercentur; in qua nec ignis concupiscentie turpis accenditur, nec passionum onera comportantur.

CAP. XII. (*Speculi lib. III, cap. 4.*) *Quale Sabbatum ex fraternæ dilectione capiatur, et quomodo sex anni, qui præcedunt septimum, charitati coaptentur.*

Porro si ab hoc secretiori cubiculo, in quo primum hoc Sabbatum celebravit, ad illud pectoris sui diversorium sese contulerit, ubi solet *gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus* (*Rom. xii*), infirmari cum infirmis, uri cum scandalizatis; senseritque ibi animam suam cum omnium fratrum suorum animabus glutino charitatis uniri, nullis invidie stimulis agitari, nullis indignationum æstibus inflammari; non jaculis suspicionum atteri, non edacis tristitie morsibus consumi; sicque ad quemdam tranquillissimum mentis suæ sinum omnes rapiat, ubi dulci quodam affectu omnes amplectatur et foveat, ac secum unum cor et unam animam faciat; ad hujus mox dulcedinis suavissimum gustum, omnis cupiditatum silet tumultus, ac vitiorum strepitus conquiescit; et fit ibi intus ab omnibus noxiis absoluta vacatio, et in fraternæ dilectionis dulcedine grata, et jucunda pausatio. Hujus Sabbati requie ac dulcedine, propheta David in sonum gratulabundæ solemnitatis erupit dicens: *Ecce quam bonum, et quam jucundum, habitare fratres in unum!* (*Psal. cxxxii.*) Vere bonum, vere jucundum. Bonum plane, quia nihil utilius; jucundum, quia nihil sapidius. Quod si ex sex illis annis, qui Sabbatum hoc spirituale præcedunt, aliquid mysticum velis exculpere, scito sex esse genera hominum, in quorum dilectione necesse est animum exercentur. Primo ergo dilectio nostra, naturali ordine, ad domesticos sanguinis nostri derivatur. Quæ dilectio ut habeatur, quia ipsi naturæ est insitum, si non habeatur, nimis est inhumanum. Unde Apostolus: *Si quis suorum, et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit et est infideli deterior* (I Tim. v). Hæc autem dilectio, quoniam ab ipsa natura

proficiscitur, in præceptis, quæ ad dilectionem pertinent proximi, primo loco sancitur; ita Deo protestante: *Honora patrem tuum et matrem (Exod. xx)*. Hinc ad eos, qui nobis specialis amicitiae societate, vel officii vicissitudine copulantur, dilectio nostra progreditur, et quodammodo sinu ampliore laxatur. Sane utraque hæc dilectio, quanquam parum præmii servata conquirit, quippe cum ad illam lex naturalis impeilat, ad istam gratia impertita nos provocet, neglecta tamen cumulum damnationis importat. De his Dominus in Evangelio: *Si diligitis, inquit, eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne et ethnici hoc faciunt? Et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? (Matth. v.)* Ut ergo in aliquo amplius dilectio nostra tendatur, amplectatur et eos, qui nobiscum eidem iugo professionis subduntur. Hæc plane dilectio præmii non fraudabitur, quia Deus causa est, cur exhibetur. Restant adhuc duo hominum genera, eorum qui foris sunt, gentilium videlicet et Judæorum, hæreticorumque vel schismaticorum; quorum necesse est ut ignorantiam doleamus, compatiamur infirmitati, malitiam desleamus, ac pio affectu solatum illis nostræ orationis impertiamur, ut et ipsi inveniantur nobiscum in Christo Jesu Domino nostro. Inde ad illud transeundum est, in quo homo fraternæ charitatis summa consistit, in quo homo Dei Filius efficitur, in quo divinæ bonitatis similitudo plenius reparatur, sicut ait Salvator in Evangelio: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, et orate pro persecutentibus et calumniantibus vos, ut sitis filii Patris vestri, qui in cælis est (ibid.)*. Exinde quid supererit, nisi annus septimus, in quo debitores repetere non permittimur, in quo servus libertate donatur? Qui enim novit etiam inimicos simplici oculo intueri, ille est qui veraciter dicere potest: *Dimitte nobis, sicut et nos dimittimus (Matth. vi)*. *Omnis, inquit, qui facit peccatum, servus est peccati (Joan. v)*, cui deplorandæ servituti tandiu quisque addicitur, donec ipse dimittens et diligens, dimittatur et diligitur; et de servo non modo liber, sed etiam amicus efficitur.

CAP. XIII. (*Speculi lib. III, cap. 6.*) *Quomodo perfectum Sabbatum in Dei dilectione reperitur, et quomodo quinquagesimus annus huic dilectioni comparatur.*

Verum hac gemina dilectione purgata mens, tanto devotius, quanto securius ad ipsius Divinitatis felices gestus amplexus; ita ut nimio desiderio succensa velamen carnis excedat, jamque ab illo ineffabili lumine, ab illa inusitata dulcedine penitus absorbeat; factoque silentio ab omnibus corporalibus, ab omnibus sensibilibus, ab omnibus mutabilibus, in id quod est, et sic semper est, et ad ipsum est, in illum unum perspicacem ligat intuitum, vacans et videns quoniam Dominus ipse est Deus; et inter charitatis illius suaves amplexus sabbatizans sine dubio Sabbatum sabbatorum. Hic annus jubilæus, in quo ad suam

A possessionem revertitur, ipsum videlicet auctorem suum; ut nimirum possideatur et possideat, habeatur et habeat, teneatur et teneat. Ipsa est possessio, quæ distracta vili peccati pretio, amore hominis defluente ab eo, a quo factus est, et in hærente rei, quæ facta est. Huic Sabbato non immerito quinquagenarius numerus dedicatur: in quo servilis timor expellitur, carnis non solum concupiscentia, sed et memoria consopitur, spiritus plenitudo concipitur. *Ante, inquit, id est ante Pentecosten, Spiritus non erat datus, quia Jesus nondum erat glorificatus (Joan. vii)*: non omnino non datus, sed non tanta plenitudine, non tanta perfectione. Datur profecto in Sabbato primo, datur et in secundo; sed in Sabbato sabbatorum ejus infunditur plenitudo. Verum quia charitas diffunditur in cordibus (*Rom. v*), non alias, nisi per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, ubique septenarius numerus custoditur; sed in ipsius septenarii multiplicatione perfectus ipsius charitatis dignoscitur. Nam septimus dies quasi charitatis est inchoatio, septimus annus promotio, quinquagesimus annus, qui est post septies septem, ejus est plenitudo. In singulis requies, in singulis vacatio, in singulis spiritualis quedam sabbatizatio. Primo requies in puritate conscientie, deinde in multarum mentium dulcissima conjunctione, postremo, in ipsius Dei contemplatione. In primo Sabbato vacatur a crimine, in secundo a cupiditate, in tertio ab omni prorsus distensione. In primo mens colligitur ad se, in secundo extenditur extra se, in tertio rapitur supra se. In primo gustat quam dulcis est Jesus in humanitate, in secundo videt quam perfectus in charitate, in tertio, quam sublimis in deitate.

CAP. XIV. (*Speculi lib. III, cap. 5.*) *Quomodo utraque dilectio, sui videlicet et proximi, Dei dilectioni servetur.*

Quoniam, ut superius diximus, utrumque amorem, quo vel nobis ipsis contulimus, vel quo proximis unimur, quadam divini amoris portione necesse est animari, sciendum quod ad hanc geminam dilectionem Dei nos dilectio movet, et promovet; secundum id quod *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. i)*. Si quidem in hac gemina dilectione acquiritur innocentia, quæ in duobus est. Innocens quippe est, qui nec sibi, nec alteri nocet. Sibi autem nocet, qui semetipsum vitii alicujus, aut turpitudinis labe corrumpit. Ad quam corruptionem, quia maxime voluptas ac delectatio carnis impellitur, sic eam facile quilibet respuit vel evitat; si erga carnem nostri Salvatoris pium indutus affectum, gaudet spiritalibus oculis intueri Dominum majestatis usque ad præsepis inclinatum angustias, virgineis inhiare uberibus, maternis amplexibus stringi, tremuli senis, sancti videlicet Simeonis felicibus labiis osculari (*Luc. ii*). Qui mentis suæ obtutibus imaginari dulce habet, quam mitis aspectu, quam dul-

cis affatu, quam peccatoribus compatiens, quam infimis et miseris condescendens. Quis est cui ad hoc dulce spectaculum, omnis fetentis carnis delectatio non sordescat? Inde suaves quædam lacrymæ facile or'untur, quibus omnis concupiscentiarum æstus exstinguitur, tepescit caro, gulæ veracitas temperatur, omnis vanitatum titillatio sedatur. Porro ad inimicorum dilectionem, in qua fraternæ charitatis consistit perfectio, nihil nos ita animat, ut illius miræ patientiæ grata consideratio, qua ille *speciosus forma præ filiis hominum* (*Psal. XLIV*), venustam faciem suam impiis præbuit conspuendam; qua oculos illos, quorum nutu reguntur, omnia velamini subdidit iniquorum; qua latera illa sua flagellis exposuit; qua caput tremendum principibus et potestatibus, spinarum asperitati submitit; qua semetipsum opprobriis ac contumeliis addixit; qua crucem, clavos, lanceam, fel, acetum, patienter sustinuit, in omnibus lenis, mitis, tranquillus. Denique tanquam *ovis ad occisionem ductus est, et quasi agnus coram tondente se obmutuit, et non aperuit os suum* (*Isai. LIII*). Considera, o humana superbia, o superba impatientia, quis sustinuit, quare sustinuit, quomodo sustinuit. Cogitentur, rogo, hæc non scribantur. Quis est, cujus ad hunc mirabilem intuitum, statim ira non deserveat? quis illam audiens mirabilem vocem, plenam dulcedinis, plenam charitatis, plenam tranquillitatis: *Pater ignosce illis: non statim omni affectu suos amplectitur inimicos?* *Pater*, inquit, *ignosce illis*. Quid lenitatis, quid charitatis huic addi potuit orationi? Addidit tamen. Parum fuit orare, voluit et excusare: *Pater*, inquit, *ignosce illis: non enim sciunt quid faciunt* (*Luc xxiii*). Putant legis prævaricatorem, putant divinitatis præsumptorem, putant populi seductorem. Abscondi ab eis faciem meam, non agnovērunt majestatem meam. Ideo *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt*. Igitur ut homo se diligat, nulla se carnis delectatione corrumpat; ut vero carnali concupiscentiæ non succumbat, omnem affectum suum ad suavitatem. Dominicæ carnis extendat. Porro ut perfectius ac suavius in fraternæ charitatis delectatione quiescat, etiam inimicos brachiis veri amoris astringat. Sed ne divinus hic ignis injuriarum flatu tepescat, Domini ac Salvatoris sui tranquillam patientiam, oculis mentis semper aspiciat.

CAP. XV. *In quibus amorem Dei constare credendum sit.*

Deus in Evangelio ait: *Qui habet mandata mea, et servat ea, ille est, qui diligit me* (*Joan. XIV*). Non enim secundum momentaneos affectus Dei æstimanda est amor; sed potius secundum continuam ipsius voluntatis humane qualitatem. Suam enim voluntatem Dei voluntati conjungere; ut quælibet voluntas divina præscribat, his voluntas humana consentiat; ut nulla sit alia causa, cur hoc aut illud velit, nisi quia hoc Deum velle, cognos-

cit, hoc utique Deum amare est. Nam ipsa voluntas nihil est aliud quam amor; nec aliud dicendæ sunt bonæ aut malæ voluntates, quam boni vel mali amores. Sane hæc voluntas secundum duos quædam judicanda est, passionem videlicet et actionem; si videlicet ea, quæ Deus intulerit, vel inferri permiserit, patienter sustineat; et ea quæ jusserit ferventer adimpleat. Cæterum, ut ait beatus Gregorius (*hom. 30 in Evang.*), nemo credat quidquid sibi mens sine operibus de Dei amore respondeat. Cujuscunque ergo voluntas Dei voluntati concordat, eaque quæ Deus intulerit, sustinet patienter, et ea quæ jusserit exsequitur ferventer, qui quantumcunque potest insistit ut Deum habeat, mandatis videlicet illius obtemperando, sobrie, et juste, et pie vivendo (*Tit. II*), Deum diligere sine omni cunctatione dicendus est. Ejus enim est sententia, qui non mentitur: *Qui habet mandata mea, et servat ea, ille est qui diligit me*. Habet siquidem amor iste inchoationem suam, profectum suum, perfectionem suam. Interest sane, quantum fuerit quis in hac dilectione affectuosus, discretus, fortis. Affectuosus ut dulciter; discretus, ut prudenter; fortis, ut diligat perseveranter. Affectuosus, ut quod elegit, in desiderio sapiat; discretus, ne in actu modum excedat; fortis, ne inde aliqua eum tentatio avertat. Affectus prodest contra perversas dulcedines, discretio contra deceptiones, fortitudo contra persecutiones. Si quis autem in his tribus nascitur esse perfectus, non solum feliciter, sed et suaviter amat. Sane si non poterit affectuosus, sit tamen discretus, et fortis; et si non ad præsentem suavitatem, non minus tamen ad futuram proficiet felicitatem.

CAP. XVI. (*Speculi lib. III, cap. 8 et 9.*) *In quibus constet amor rectus, sive perversus.*

Constat autem amor iste in tribus, in electione, in motu, in fructu. Est autem electio ex ratione, motus in desiderio et actu, fructus in fine. Habet nempe amor semper comitem rationem, non qua semper rationabiliter amet, sed qua ea, quæ eligit, ab his quæ reprobant, vivaci circumspectione discernat. Denique rationis est, inter Creatorem et creaturam, inter temporalia et æterna, inter amara et dulcia, inter aspera et delectabilia discernere; amoris autem, quod voluerit ad fruendum eligere. Nam si experientia ejuslibet delectationis illecta, vel certe quolibet errore decepta mens, ea, quibus minime fruendum est, eligat ad fruendum, profecto infeliciter amat. Frui autem dicimus, cum delectatione ac gaudio uti. Ipsam sane electionem statim sequitur vel etiam comitatur ipsius amoris motus occultus, excitans quodammodo et movens animum in illius rei desiderium, quam eligendam putavit; at si eam rem, quam ad fruendum elegerit, electam desideraverit, pro voto adeptus fuerit, in illius mox usu cum gaudio ac delectatione quiescit, quem usum fructum vocamus.

In his igitur tribus charitas, sive cupiditas constare videtur; in animi scilicet electione, in motu, in fructu. Sed electio, amoris sive boni, sive mali est inchoatio; motus amoris ipsius cursus; fructus amoris ipsius est finis. Si itaque mens ad fruendum eligat quod oportet, si ad id sic moveatur ut debet, vel eo fruatur ut decet: et tam salubris electio, et tam competens motus, et tam utilis fructus, non immerito charitatis censi vocabulo judicatur. Sed in hac electione charitas inchoatur, motu extenditur, in fructu vero perficitur. At si animus eligat insipienter, per desiderium moveatur indecenter, turpiter abutatur; his quasi gradibus cupiditatem consummari facile adverti potest. Ili sunt duo fontes, bonorum scilicet et malorum origines, quando quidem *radix omnium malorum est cupiditas* (I Tim. vi), et radix omnium bonorum charitas. Hoc sane dicendum, quia non omne quod in usum nostrum eligimus, diligere dicendi suum, sed solum id quod ad fruendum eligimus. Deus igitur nobis præ omnibus eligendus est, ut eo fruamur, quod est amoris inchoatio; ipse præ omnibus desiderandus, quod est ipsius amoris quasi cursus quidam, atque promotio; in cuius adeptione, quia perfecti boni perfecta erit dilectio, perfecta erit et beatitudo. Pater igitur duo nobis eligenda ad diligendum, Deum scilicet et proximum quanquam dissimiliter. Nam Deus diligendus ut eo fruamur in se ipso, et propter se ipsum proximus, ut ipso fruamur in Deo, imo et Deo fruamur in illo. Nam, licet verbum hoc frui districtius soleat accipi, ut videlicet nulla re alia, sed solo Deo fruendum esse dicatur, ad hominem tamen loquens Paulus: *Ita, frater, inquit, ego te fruam in Domino* (Phil. v. 20). Cum igitur hæc duo ratio eligenda perspexerit, et cæteris omnibus horum contemplatione contemptis, mentis consensus elegerit, inchoata est profecto Dei proximique dilectio, quia in quod debet, sit ipsius amoris conversio.

CAP. XVII. (*Speculi lib. III, cap. 10.*) *Quod ad actum et desiderium amor noster moveatur, et quo: aliquando affectu, aliquando ratione ad hæc duo moveatur.*

Fit autem motus amoris ad duo, vel interius ad desiderium, vel exterius ad actum: ad desiderium, cum ad id quo fruendum judicaverit animus, se motu quodam interno et appetitu extendit; ad actum, cum mentem ad id etiam exterius agendum, amoris ipsius vis quædam occulta compellit. Proinde investigandum arbitror, quænam sint illa, quibus quasi incentivis amor ipse ad hæc duo excitetur ac moveatur: quæque ei cursum suum ordinent quodam modo, atque præscribant. Deinde quid eorum sequi debeat, vel quantum sequi debeat; quid respuere, quid admittere, quid minuere, quid augere oporteat, ut ipse motus competens sit, subtilius inquirendum. Sunt autem duo, ut mihi videtur, quibus animus duo illa, quæ

A præmisimus, movetur ac excitatur, id est affectus et ratio. Aliquando enim affectu tantum, aliquando tantum ratione amor noster vel exterius ad actum, vel in occultum succenditur appetitum. Ut igitur de omnibus motibus, quibus amor noster multipliciter variatur, quis maxime sequendus sit, videamus, primo de bifaria motus ipsius origine, id est de affectu et ratione breviter exsequamur.

CAP. XVIII. (*Speculi lib. III, cap. 11.*) *Quid sit affectus, et quot sint affectus declaratur; quod spiritualis affectus dupliciter accipiatur, ostenditur.*

B Est igitur affectus spontanea quædam ac dulcis ipsius animi ad aliquem inclinatio. Affectus autem aut spiritualis est, aut rationalis, aut irrationalis, aut officialis, aut naturalis, vel certe carnalis. Spiritualis affectus dupliciter potest intelligi. Nam spirituali quidem affectu animus excitatur, cum occulta et quasi improvisa Spiritus sancti visitatione in divinæ dilectionis dulcedinem, vel fraternæ charitatis suavitatem mens compuncta resolvitur. Item spiritualis affectus dici potest, qui ex diaboli immissione generatur. Hoc affectu Amnon filius David in propriæ sororis exarsit amplexus. Hoc quoque affectu ad quam turpia constat illectos, de quibus propheta: *Spiritus, inquit, fornicationis decepit eos* (Ose. iv). Gemino enim tormento sanctorum pudicitiam inmundissimus hostis insequitur: nunc carnem intolerabili flamma succendens, nunc mentem perniciosæ dulcedinis affectu dissolvens.

CAP. XIX. (*Speculi lib. III, cap. 12.*) *De affectu rationali et irrationali.*

Rationalis affectus est, qui ex consideratione alienæ virtutis oboritur, videlicet cum oculis nostris cujuslibet virtus vel sanctitas explorata, vel fama divulgante, vel certa lectione comperta, mentem nost am quadam dulcedinis suavitate perfundit. Illic est affectus, qui nos audita triumphali martyrum passione suavissima devotione compungit, ac memorabiles præcedentium actus quasi sub oculis delectabili meditatione depingit. Huic affectui contrarius est irrationalis, quo quilibet erga aliquem, comperto ejus vitio, quadam mentis inclinatione movetur. Multi enim vel ob vanissimam philosophiam, vel ob stultissimam in negotio militari audaciam, vel ob quamlibet nequitiam, aliquorum sibi illiciunt et inclinant affectum.

CAP. XX. (*Speculi lib. III, cap. 13.*) *De affectu officiali.*

Officialem affectum dicimus, qui munerum vel obsequiorum gratia parturitur. Multi enim vel utilitate munerum impensorum, vel obsequiorum exhibitione, quorundam sibi animos conciliant.

CAP. XXI. (*Speculi lib. III, cap. 14.*) *De affectu naturali.*

Naturalis affectus inest cuilibet ad carnem suam.

matrī ad filium, homini ad domesticum seminis A
sui. *Nemo enim carnem suam odio habuit (Ephes. v), et : Non potest mater oblivisci infantis sui (Isa. xlix), et : Qui domesticorum suorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior (I Tim. v).*

CAP. XXII. (*Speculi lib. III, cap. 15.*) *De affectu carnali dupliciter accipiendo.*

Carnalis affectus duplex est. Plerumque enim non quidem virtus aut vitium, sed quædam exterioris hominis habitudo, animum sibi intuendum inclinat. Facile quippe alicujus et forma elegantior, et sermo suavior, et maturus incessus, et venustus aspectus, etiam ignorantis qualis ipse homo sit, provocat et perstringit affectum. Hæc adeo in Moyse puero gratia relucebat, ut contra Pharaonis imperium, a parentibus tribus mensibus servaretur, ut ait Apostolus (*Hebr. xi; Exod. ii*), quod vidissent elegantem infantem. Expositus quoque periculo, formæ elegantia etiam filix Pharaonis sibi pietatem illexit, cui adoptatus in filiam, magnus effectus est coram universis quoque servis Pharaonis. Porro quem ad noxiam voluptatem in quamlibet speciem suavitas male blanda compungit, carnali motum affectu, nemo sani capitis dubitabit. Ille carnalis affectus ambulans in solario domus suæ David, ad speciem Bethsabæe prævenit incautum, præventum dissolvit, chruvit dissolutum (*II Reg. xi*). Hic affectus sapientiam Salomonis absorbit (*III Reg. xi*), et carnali libidine dissolutum, in spiritualis fornicationis Larathrum, nefandissima idolorum cultura dejecit.

CAP. XXIII. (*Speculi lib. III, cap. 16.*) *Quid de his affectibus sentiendum sit.*

Hi affectus interim meditantī occurrunt : quos amoris origines quasdam dixerim, sive radices, non amorem. Non enim his affectibus excitari vel pulsari valde laudabile existimamus, si boni sunt; nec exitabile, si mali. Nam etiam carnali affectu, qui cæteris formidabilior judicatur, aliquando viri optimi ad probationis meritum titillantur. Quocirca non his affectibus moveri, sed his affectibus informari, aut utile judicamus, aut noxium. Quando enim hi affectus movent animum, aut visitatio in bonis est, aut tentatio in malis : quando secundum hos affectus disponitur, plena est ipsius voluntatis consensio. Consensio autem aut occulta est, aut manifesta. Occulta, cum ex consensu desiderii agitatur interiorius; manifesta, cum ipsum desiderium ad actum prorumpit exteriorius. Utrum autem secundum hos affectus moveri debeat amor noster, vel quantum moveri debeat, investigare conabimur; si tamen prius de ratione, quam aliam amoris causam diximus, pauca præmiserimus.

CAP. XXIV. (*Speculi lib. III, cap. 17 et 18.*) *Quomodo mens ad Dei proximique dilectionem ratione moveatur.*

Nam animum, quem ad Dei proximique dilectionem nullus movet affectus, plerumque movet ratio,

tanto utique sacratius, quanto securius; tanto securius quanto defæcatus; tanto autem defæcatus, quanto rationali amore nihil utilius potest esse vel purius. Suadet ergo ratio primo, ut a rationali creatura Creator ametur, sine quo necesse est eam semper miseram esse : cum quo non potest nisi beatissima semper esse. Illic igitur rationi si mens consenserit, et Dei desiderio sese excitaverit, prosequitur statim ratio negotium suum, necessarium probans, illius præceptis adimplendis graviter insistendum, si adipisci voluerit desideratum. Sic innatum internis visceribus desiderium, ratione compellente, procedit ad actum. Quia vero inter Dei præcepta id maximum invenitur, ut proximus diligatur (*Matth. xxii*), instat ratio, ut ad beneficium proximo impendendum animus moveatur. Omnis autem proximus aut amicus est, aut non inimicus, vel etiam inimicus. Amicus, quia prodest, vel profuit; non inimicus, quia non nocet, nec nocuit; inimicus, quia obest, vel obfuit. Amicus, ex sanguine vel gratia; non inimicus, ex innocentia; inimicus, ex injuria. Igitur ut amico se impendat homo, tria quædam proponit ratio; ut non inimico, duo; ut inimico, unum. Amico debetur beneficium ex natura, ex officio, ex præcepto. Ex natura, quia homo, vel etiam domesticus est; ex officio, quia inimicus est; ex præcepto, quia proximus est. Non inimico vero, ex natura, quia homo est; ex præcepto, quia proximus est. Inimico, tantum ex præcepto, quia ut inimicus diligatur, præceptum Domini est (*Matth. v*). His igitur rationibus cedens animus, si ad beneficium impendendum non solum amico, sed etiam inimico sese paraverit, etsi non sentiat affectum charitatis, tamen meritum non amittet. Distinguendi igitur sunt duo amores isti, alter ex affectu, alter ex ratione. Qua distinctione id quoque solvitur, quod quaerunt quidam, quid videlicet distet inter amorem qui in Deo est, et illum qui exhibetur propter Deum. Affectus quippe non propter Deum assumitur, sed in ipsa anima aut naturaliter, aut accidentaliter oritur. Proinde si ei, cui animus quadam spontanea ac dulci inclinatione sese refundit, totus amor secundum ipsum affectum exhibeatur; iste nec in Deo, nec propter Deum, sed potius propter se amatur. Si vero is, quem affectus iste complectitur, in Dei dilectione pariter assumitur, amorque ipse ex affectu sapiat, sed ejus exhibitio ex rationis moderamine pendeat; hujus utique amor non primo propter Deum assumitur, sed in Deo salubriter exercetur. Porro ei, quem affectus iste respicit et evitat, si consideratione divini præcepti nosmetipsos, ut oportet, exhibuerimus, ac quidquid dictaverit ratio, prout indigerit, impenderimus, iste non propter se, sed tantum propter Deum diligitur. Igitur amicus, qui non potest non diligere, diligatur in Deo; inimicus, qui non propter se potest diligere, diligatur propter Deum; ille ex affectu, iste ex ratione.

CAP. XXV. (*Speculi lib. III, cap. 19.*) *Quod affectus non sint in nostro arbitrio positi.*

Dicendum adhuc de his affectibus, quia nequaquam in nostro arbitrio collocantur, cum quibusdam aliquando invitissimi moveamur, nec quosdam etiam si velimus, experiri valeamus. Proinde nequaquam tunc amor ex affectu est, cum mentem affectus moverit, sed cum ipsum motum secundum affectum direxerit. Similiter de motu, qui ex ratione generatur, sentiendum est.

CAP. XXVI. (*Speculi lib. III, cap. 20.*) *Quod tres sint amores, ex affectu, ex ratione, ex utroque.*

Est igitur amor ex affectu, cum affectui animus consenserit; ex ratione, cum se voluntas rationi conjunxerit; potest et tertius amor ex his duobus confici, cum scilicet hæc tria, ratio, affectus, et voluntas in unum coierint. Primus dulcis, sed periculosus; secundus durus, sed fructuosus; tertius utriusque prærogativa perfectus. Ad primum sensus ex parte dulcedinis illicit, ad secundum ratio manifesta compellit, in tertio ipsa ratio sapit. Differt autem hic ultimus a primo, quia licet illo, et quod amandum est, aliquando ametur; magis tamen propter ipsius affectus dulcedinem amatur. Hoc autem amatur, non quia dulce est, sed quia amore dignum, ideo dulce est.

CAP. XXVII. (*Speculi lib. III, cap. 21.*) *Quid sit amare.*

Igitur ex his omnibus, quæ dicta sunt, in quo tota vis consistat amoris, breviter colligamus. Primo si mens aliquid ad fruendum elegerit, deinde ad id quodam interno desiderio sese extenderit, postremo id agat, quo ad desideratum pervenire valuerit; hic sine dubio amare dicendus est. Hoc autem quanto quisque ferventius, instantiusque peregerit, tanto magis et diligit. Quod si ex affectu id fecerit, dulcius utique diligit, ac proinde facilius agit. Si autem totum hoc, quod alius ex affectu, alter ex sola fecerit ratione: minus quidem dulce diligit, sed non tardius quod desiderat obtinebit.

CAP. XXVIII. (*Speculi lib. III, cap. 22.*) *In dilectione proximi quæ sit habenda discretio.*

Si igitur proximum, ad ipsius fructus societatem, quæ in Deo est, elegerimus, sana est ista electio. Sed hanc electionem si desiderium turpe, aut actus inordinatus subsequitur, tota electionis sanitas maculatur. Porro si ipsa electio perversa fuerit, ut quod non oportet eligat ad fruendum, et illa, quæ ipsam sequuntur electionem, perversa esse constabit; et talis amor perversus erit, cupiditatis, non charitatis censendus vocabulo. Sed quidquid aliud mens ad fruendum, præter Deum in se ipso, proximum autem in Deo, vel illecta, vel decepta elegerit; metas veræ dilectionis excedit. Sit ergo electio sana, desiderium competens, actus rationalis; et sic non excedet limitem charitatis. Sane desiderium ipsum ad duo debet extendi, et actus nihilominus dupliciter exerceri. Debet quippe desiderium ad hoc esse, ut sicut decet, mutuo nobis fruamur in Deo;

et ut Deo invicem fruamur in ipso. Quia homo ex corpore constat et anima, actus utique noster, quantum facultas suppeditat, utrique debet prospicere. In his quanto quisque ferventior et prudentior, tanto utique et in charitate perfectior; quanto autem affectuosior, tanto charitas ipsa constat esse suavior. Sicut autem ad hæc aliquando, ut diximus, affectus, aliquando movet ratio; ita utrumque ipsius desiderii modum actusque, pro sui qualitate ordinare contendit. Proinde diligenti consideratione opus est, ut de ipsis affectibus quis sequendus sit, et in quantum sequendus sit, videamus.

CAP. XXIX. (*Speculi lib. III, cap. 25.*) *Qui affectus admittendi non sint, et qui sequendi.*

Igitur spiritualis affectus qui ex diabolo est, irrationabilis qui pro vitio est, carnalis qui ad vitium: tres isti affectus non solum non sequendi, sed ne admittendi quidem sunt; imo, quantum fieri potest, a cordibus nostris eruendi. Porro spiritualis affectus, qui ex Deo est, non solum admittendus, sed et omnibus modis excitandus est, et augendus. Habet autem hoc affectus iste proprium, ut plerumque modum nesciat, humanas non metiatur vires, corporeas affectiones absorbeat, ac impetu quodam caeco irruens in amatum, solum id meditetur, quod appetit; despiciat quidquid extra est: etiam quod grave, quod arduum, quod impossibile quoque, ac si leve ac vacuum laboris opus aggrediens, molestissimas hominis exterioris injurias, præ interni amoris delectatione non sentiat. Proinde ut voluntas jugi fervore calescat, ut illatas extrinsecus passiones patienter quis, imo gaudenter sustineat, usque ad ipsius desiderii motum, affectus huius est impetus perferendus; ad voluntaricus vero actus progrediens, ne metas corporeas possibilitatis excedat, rationis est moderamine coercendus. Neque enim timenda est in interiori sanctitate nimietas, exterior autem virtutum exercitatio, de qua dictum est: *Noli esse nimis justus* (*Eccl. VII*), rationis est moderamine temperanda. Semper enim in actu ratio consulenda est, non sequendus affectus.

CAP. XXX. (*Speculi lib. III, cap. 24.*) *In quantum rationalis affectus sequendus sit.*

Rationalem igitur affectum, qui ex alterius contemplatione virtutis orbitur, cæteris, quibus ad proximi dilectionem accendimur, constat esse perfectiorem. Etenim non modicum virtutis indicium, est ipse amor virtutis. Denique huic consentire affectui utilissimum est, tum pro ipsarum æmulatione virtutum, quæ ipso affectu facilius excitatur, tum pro horrore vitiorum, quæ ex virtutum diligenti consideratione sordescunt. Sed et desiderium nostrum, si secundum hunc dirigatur affectum, nec perniciosum arbitror esse, nec noxium. Nihil enim obest, imo et prodest plurimum, si ejus desideremus præsentiam, cujus exemplum corrigamur, si mali sumus; si boni, promoveamur; si æquo

perfecti, mutua collatione firmemur. Est autem præsentia sanctorum temporalis et ipsa quidem desideranda, sed magis illa, quæ cum Christo erit æterna in coelis; ad quam tendimus, non terrarum spatia peragrando, sed sancte, et juste, et pie vivendo (Tit. II).

CAP. XXXI. (Speculi lib. III, cap. 25.) *Officialis affectus in quo cavendus sit, in quo admittendus.*

Sequitur officialis affectus, cæteris, qui admittendi sunt, periculosior. Siquidem admittendus est, sed permaxime cavendus. Admittendus, ne sis ingratus officio; cavendus, ne non tam homini imperiatur, quam vitio. Quid enim cavendum magis, quam ne delinitus obsequiis, vel muneribus illectus, aut foveas vitia, aut faveas vitioso? Proinde, quamvis in muneribus vel obsequiis suscipiendis, magna sit habenda discretio, hoc attendendum, ut ipsius personæ dignitas diligentius inspiciatur, ut si forte ejus meriti sit, affectus ipse officialis transcat in rationalem; et quem cœpimus diligere, quia nobis gratus, diligi incipiat, quia virtutibus adornatus. Ipsa sane obsequiorum, vel munerum reddilitio, secundum rationem, non secundum affectum impendatur. Sed et desiderium, quo amati præsentia desideratur, vel actus, quo ipsa præsentia comparatur, rationem sequantur, non affectum. Ipse quoque affectus, qui hominem, sine alterius causæ respectu, sponte complectitur, per omnia temperandus.

CAP. XXXII. (Speculi lib. III, cap. 26.) *Quis modus in naturali sit servandus affectus.*

Jam nunc in naturali affectu qui modus servandus sit, diligentius inquiremus. Hunc sane affectum, sicut non admittere impossibile est, ita non sequi, summæ virtutis est. Semper etenim affectus ille mollia suggerit, et suavia: quod jucundum, quod tenerum, quod voluptuosum, quod delicatum, libenter amplectitur; quod vero arduum, quod asperum, quod voluntati contrarium, omni horrore refugit, et evitat. Quocirca hujus affectus executio, amor perversus est. Hic amor Salvatoris auctoritate interdicitur, cum dicit: *Qui amat animam suam perdet eam, et qui oderit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam inveniet eam* (Joan. XII). Proinde, ut ait sanctus ille: « Si male amaveris, tunc odisti, si bene oderis, tunc amasti (S. AUGUST., tract. 51 in Joan.). » Qui eam amat secundum affectum, utique odit; quia *qui diligit iniquitatem, odit animam suam* (Psal. X). Qui vero odit secundum affectum, secundum rationem diligit. Ad hoc enim addidit: *In mundo*, quia quidquid in mundo est, aut *concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ* (Joan. XII). Qui itaque animam suam secundum affectum amat in hoc mundo, amat quia in concupiscentia carnis, in concupiscentia oculorum, in superbia vitæ, quæ omnia affectus suggerit, amat. Distinguendi sunt ergo illi amores, de quibus superius locuti sumus, alter secundum affectum, alter secundum rationem. Naturale quidem

est, quod homo erga se et suos affectum habet; sed amorem secundum affectum habere non debet, secundum rationem vero habere debet. Affectus ipse ostenditur, cum per Apostolum dicitur: *Nemo unquam carnem suam odio habuit* (Ephes. V). Amor autem secundum affectum, ipsius Salvatoris voce interdicitur, qui ait: *Qui venit ad me, et non odit patrem et matrem, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus* (Luc. XIV). Amor secundum rationem indicitur, cum idem Apostolus dicit: *Qui suorum, et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior* (I Tim. V). Amor secundum affectum arguitur, cum futura mala prænuntians idem Paulus, ait inter cætera; *Erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, voluptatum amatores, magis quam Dei* (II Tim. III). Hic itaque modus in naturali servetur affectu, ut habeatur quidem, et sentiatur, sed in omnibus, et per omnia, rationis moderamine temperetur.

CAP. XXXIII. (Speculi lib. III, cap. 27 et 28.) *De affectu carnali, quod nec omnino respiciendus, nec plene sit admittendus.*

Carnalis affectus, quem parit quidam exterioris hominis ornatus, nec omnino respiciendus est, nec ita ut se profuderit, admittendus. Vicinus enim illi est affectus ille, qui ducit ad vitia, et nisi prudentius iste caveatur, ille sine sensu pene parientis illabitur. Ad hoc igitur affectus iste salubriter admittitur, si tamen suspense et temperate quodammodo admittatur; ut videlicet si virtus in eo claruerit, facilius amplectatur; si vero vitium, correctioni ejus vehementer insistatur. Sicut enim in suaviloquio non est falsitas admittenda, sicut in duro rusticoque sermone non est veritas aspernenda; simili modo nec in homine exteriori ornato vitium placeat, nec in homine duro et austero virtus displiceat. Quidquid enim de officiali affectu diximus, de carnali quoque sentiendum arbitremur. Ab his tamen, qui adhuc carnalibus vitiis appetuntur, consulte affectus iste respicitur, a quibus rarissime sine vitii titillatione sentitur. Proinde cum affectus noster, quanquam rationalis, vel etiam spiritalis, usque ad suspectam ætatem vel sexum sese prodiderit, consultissimum est, ut infra ipsum mentis sinum cohibeatur, nec ad inania quædam blandimenta, mollesque teneritudines patiatur effluere: nisi forte ob id aliquando mature ac temperate progrediatur, ut virtus amata et laudata ferventius exerceatur.

CAP. XXXIV. (Speculi lib. III, cap. 29.) *Quod diversi affectus in una sapius mente lucentur.*

Dicendum adhuc de his affectibus, quod plures aliquando in una mente compugnent, ac quodammodo invicem se expugnare contendant. Quod cum contigerit, magna discretione opus est, ut quis cui præponendus sit agnoscat, virtusque necessaria, ne ab inferiore superior expellatur. Denique Abraham proprium filium immolare jussus, nequaquam

ad propria viscera expers naturalis affectus obdu- A
ruit; sed cum naturalis quo filium, spiritualis, quo
Deum amplectebatur, in sancti viri pectore comp-
pugnarent, superiorem inferiori præposuit; imo
ob superiorem inferiorem contempsit. Ipse etiam
Apostolus, cum ait: *Optabam aliquando anathema
esse a Christo pro fratribus meis secundum carnem*
(Rom. ix), ut eos, proposita mirabili charitate sua,
traheret ad salutem, affectum quidem, quem sentiebat,
prodidit, consilium non expressit. Verum
utique dixit, quia quod affectu sentiebat, expressit.
Qui si postea dixisset: Mallet totum mundum perire,
quam me solum a Christo separari, verum nihilominus
dixisset, quia rationis consilium prodidisset. Salvator
etiam noster cum ex affectu naturali, quo *nemo unquam
carnem suam odio habuit* (Ephes. v), proclamasset: *Pater,
si fieri potest, transveat a me calix iste* (Matth. xxvi);
spirituali, quo Patri semper inhæsit, rationis eum sub
jure submitisit: *Verumtamen, inquit, non sicut ego volo.*
Ipse itaque ex affectu, quem a nobis, et pro nobis,
voluntarie suscepit, ut transiret hora passionis,
optavit; sed ex consilio rationis ipse, ne transiret,
effecit. Proinde de his affectibus hæc ratio servanda
est, ut is quo animus noster excitatur in Deum, cæteris
omnibus præponatur: deinde rationalis officiali, officiali
naturali, naturali carnali.

CAP. XXXV. (*Speculi lib. III, cap. 30.*) *De utilitate horum affectuum.*

His itaque, quæ de affectuum distinctione dicta C
sunt, diligenter inspectis, patet, ni fallor, quæ in illis
quærenda sit utilitas. Illa nimirum ut in eorum
desiderium, quæ diligenda sunt, ipsis affectibus,
quasi amoris quibusdam aculeis excitemur, ut ipsum
amorem ipsorum affectuum infusa dulcedine, suavius
ac perinde diligentius teneamus: ut actus ipsos,
quibus ad desiderata tendimus, quanto affectuosius,
tanto delectabilius, quanto autem delectabilius,
tanto ferventius exerceamus. Ipsum sane desiderium,
etsi secundum affectum excitari habet, rarissime
tamen ipsum affectum sequi debet. Similiter ad
honorum operum exercitia affectu excitari, et in
ipsis operibus ex affectu teneri, utilissimum est;
sed ipsa opera secundum affectum ordinari, præter
ordinem est. Nam ipsum desiderium secundum
rationem uniforme est; quod in eo tantum amore,
qui ex affectu est, sentitur; in eo autem qui ex
ratione, in sola voluntate computatur.

CAP. XXXVI. (*Speculi lib. III, cap. 39.*) *De usu amoris.*

Patet ex præmissis, in hoc constare charitatem,
si mens ad fruendum eligat quod oportet, moveatur
ut decet, competenter utatur. De electione et motu
satis ad præsens egimus; sed de usu adhuc aliquid
dicamus. Si ergo electio sana, motus integer fuerit,
nunquid usus perversus erit? Sed in ipsius quem
diligat electione, et motus variari potest, et æstimatio
falli. Potest enim aliquis etiam intentione

recta, et competenti motu, ejus, quem ad fruendum
elegit, præsentiam comparare, in ipso tamen fructu,
et intentionem mutare, et variare motum, et
modum excedere. Verum quia in diversis gradibus,
meritisque diversis proximi ordinantur, dicendum
sane est, utrum omnibus, vel certe aliquibus frui
debeamus, aut valeamus. Sed est fructus temporalis,
quo invicem in hac vita frui possumus; sicut
Paulus fructus est Philemone (*Phil.*, 20): et est
fructus æternus, quo invicem fruemur in celo, sicut
se fruuntur angeli pura mentium unitate. Proinde
cum frui sit cum gaudio ac delectatione uti, manifestum
arbitror, in præsentem nequaquam nos omnibus
frui posse, sed admodum paucis. Nam, ut mihi
viuletur, uti quidem possumus quibusdam ad
probationem, quibusdam ad eruditionem, quibusdam
ad consolationem, quibusdam ad sustentationem.
Inimicis siquidem ad probationem, magistris
ad eruditionem, senioribus ad consolationem, necessaria
ministrantibus ad vitæ sustentationem; solis autem
his, quos suavi quodam affectu complectimur,
de quocunque modo horum genere sint, ad vitæ
dulcedinem, ac spiritus delectationem. His igitur
etiam in præsentem frui possumus, id est cum
gaudio ac delectatione uti. Quocirca charitas in
hac vita, quantum ad electionem, et motum, qui in
actu est, exhiberi omnibus ab omnibus potest; quantum
vero ad fructum, a paucis, vel certe a nullo exhiberi
omnibus potest. Pauci enim sunt, si tamen aliqui
sunt, a quibus omne hominum genus non solum
rationali, sed etiam affectuosa dilectione colatur.
Denique ipsi Deo, a multis, et electione, et motu
charitatis exhibetur; quibus ipsius dilectionis fructus
non in hac vita conceditur, sed post hanc vitam in
ejus beatissima visione servatur. Nam et hi, quibus
in contemplationis lumine, compunctionis dulcedine,
quidam hujus dilectionis fructus inchoatur, si ad
futura gaudia spectes, non ipsi Deo frui dicendi
sunt, sed potius uti. Nam illius dulcedinis suavissimum
gustum, non tam pro fructu dilectionis, quam
sustentatione infirmitatis, plerisque largiri
satis manifestum est. Porro non modicum bujus
vitæ solatium est, habere cui affectu quodam
intimo, ac sacratissimi amoris uniri possis amplexu;
habere in quo requiescat spiritus tuus, cui se
refundat animus tuus; ad cujus grata colloquia,
quasi ad consolatoria quædam carmina, inter
tristia quæque confugas; ad cujus amicitiam
gratissimum sinum, inter tot sæculi scandala
securus accedas; cujus antantissimo pectori,
ac si tibi ipsi, omnium cogitationum
tuarum viscera sine cunctatione committas;
cujus spiritualibus osculis, quasi medicinalibus
quibusdam fomentis, languores tumultuantium
curarum exsudes; qui tibi collacrymetur in
anxiis, collacretur in prosperis, tecum quærat
in dubiis; quem in secretarium tuæ mentis
inducas, ut licet absens corpore, spiritu tamen
præsens sit; ubi solus cum solo tanto
dulcius, quanto secretius fabuleris; solus
cum solo conferas, ac interfluente

Spiritus sancti dulcedine, solus cura solo repaues; imo ita te ei adjungas et applices, et animum animo misceas, ut de pluribus unum fiat. Illis igitur in presenti frui possumus, quos non solum ex ratione, sed etiam ex affectu diligimus: inter quos his maxime, qui nobis spiritualis amicitiae gratissimo foedere ceteris familiaris arctiusque junguntur. Cujus charitatis sacratissimus gustus, ne cui improbandus videatur, ipse Jesus noster, per omnia nobis condescendens: uni, non omnibus, suavissimi pectoris sui reclinatorium, in signum præcipuæ dilectionis indulsit; ut virgineum caput virginei pectoris floribus fulciretur, ac thalami cœlestis odorifera secreta, fragrantiam spiritualium unguentorum virgineis affectibus, quanto vicinius, tanto copiosius instillant. Hinc est, quod licet a piissimo magistro discipuli omnes summæ charitatis dulcedine foverentur; huic tamen hoc cognomen familiarioris affectus prærogativa concessit, ut diceretur discipulus ille, quem amabat Jesus (Joan. xii).

CAP. XXXVII. (*Speculi lib. iii, c. 40.*) *Quomodo invicem frui debeamus.*

Qui igitur amico frui dulce habet, videat, ut fruatur in Domino, non in sæculo, non in carnis voluptate, sed in spiritu jucunditate. Sed quæris, quid sit frui in Domino. Dicit de Domino apostolus Paulus: *Qui factus est nobis a Deo sapientia, et justitia, et sanctificatio (I Cor. 1)*. Cum igitur Dominus sapientia sit, sanctificatio et justitia; in Domino frui, est frui in sapientia, frui in sanctificatione, frui in justitia. Sapientia vanitas sæcularis excluditur, sanctificatione spurcitia carnis absciditur, justitia assentatio omnis, adulatioque compescitur. Tunc enim *charitas est*, si sit, ut ait Apostolus, *de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta (I Tim. 1)*. Purum cor suscipit sapientia, pudicitia serenat conscientiam, fides non ficta exornat justitiam. Sunt qui se fruuntur in vanis et ludicris, in sæculi pompis et mundi spectaculis, in studio vanitatis et gaudio falsitatis. Illi non se fruuntur in sapientia; ac proinde non in illo, qui Dei virtus est, et Dei sapientia. Alii, quibus pene de homine nihil est, quos obscena turpitudine transformavit in bestias; qui se in luxuriosis conviviis, et immundis fruuntur desideriis, qui se non in sanctificatione, quæ in castitatis suavitate consistit, fruuntur, utique in Domino qui factus est nobis a Deo sanctificatio non fruuntur. At hi qui se assentatorie fruuntur, invicem palpantes, invicem consentientes, qui dum alterutram cavent offensionem, mutuam incurrunt perniciem, quia non se in libertate fruuntur justitiæ, in Domino non fruuntur. Fruamur itaque invicem in sanctificatione, ut sciat unusquisque vas suum possidere, id est proprium corpus in sanctificatione et honore, non in passione desiderii. Fruamur in justitia, ut in spiritu libertatis mutuo cohortemur, mutuo corripiamus; scientes quia meliora sunt vulnera amici,

quam fraudulenta inimici oscula. Ergo si mutua delectat verborum collatio, sit sermo de moribus, sit sermo de Scripturis, nunc de miseris hujus vitæ congemiscamus, nunc in spe futurorum honorum congaudeamus, nunc mutui secreti revelatione recreemur, nunc simul ad illam beatam visionem Jesu, ac bona cœlestia suspiremus. Si vero, quod nonnunquam utile est, tensum animum ad inferiora quædam ac jucunda laxemus, sint laxamenta ipsa plena honestatis, vacua levitatis: et si careant nimio pondere, non tamen careant ædificatione.

CAP. XXXVIII. (*Speculi lib. iii, cap. 51.*) *Quibus actibus nos oporteat ad Deum tendere, proximisque consulere.*

Restat, ut de actibus nostris, quibus vel specialiter ad Deum tendimus, vel nostræ necessitati, vel proximorum necessitati simul et saluti consulimus, quemadmodum secundum rationem ordinandi sint, pro posse nostro breviter dicamus. Videtur Apostolus omnem perfectæ vitæ statum paucis insinuasse, *Sobrie, inquit, et juste, et pie vivamus in hoc sæculo (Tit. 1)*. Est enim sobrietas humanæ vitæ modus quidam ac temperantia, utramque nimietatem prudenter evitans, et via regia inter dextram et sinistram cursum nostrum deducens. Cum enim ille ad quem summe tendimus, summus quidam modus sit, cui nihil deest, nihil superfluit, nihil deficit: ad quem cum pervenerimus, nihil erit exterius quod appetamus, nihil inferius, quod fastidiamus: necesse profecto est, ut nosmetipsos in quadam mensura modoque servemus; nec infra quam necesse est, dilabamur, nec supra quam oportet, pestifera præsumptione feramur. Justitiam sane ab Apostolo illam hic æstimo nominari, qua proximorum necessitati sive saluti consulentes, et in ipsis beneficiis quid cui conveniat, quis cui præferendus sit, discernentes, quod justum est, cuique tribuimus. Illis autem duabus virtutibus sobrietatis et justitiæ, ne de his philosophi, vel quilibet a Christi fide alieni gloriantur, consultissime addidit pietatem, quæ in fide sincera, et pura intentione consistit. Porro ipsa intentio in amoris electione, de qua jam disputatum est, constare videtur. Illic fortasse lector exiget, ut vivendi modum unicuique præscribamus. Quod quam sit arduum, difficileque tractatu, quis non videat; cum tot sint hominum qualitates, quot homines: nec saltem duo inveniantur, quibus cuncta æque conveniant? Nam quod uni satis est, hoc alteri parum est: quo iste proficit, ille deficit: et quod alteri necessarium est, alteri constat esse superfluum. Dicendum tamen aliquid videtur, quod conveniat omnibus, quod quisque sibi possit aptare, et utrum vivendi modum excedat; districta possit ratione conjicere.

CAP. XXXIX. (*Speculi lib. iii, cap. 52.*) *De tribus ordinibus humanæ conversationis, et primo de naturali ordine.*

Igitur tres ordines humanæ conversationis oc-

currunt; primus naturalis, secundus necessarius, tertius voluntarius. Primus conceditur, secundus indicitur, tertius offertur. Primus ex potestate, secundus ex necessitate, tertius ex voluntate. Primo debetur gratia, secundo misericordia, tertio gloria. Est autem ordo naturalis, ut qui nulla commisit illicita, si velit ipse, licitis utatur, licite tamen. Est autem licitus verbi gratia, esus carnis, vini potus, usus conjugii, divitiarum possessio. Modum sane quemdam servandum omnibus, nec a quolibet pacto quolibet excedendum, Salvator ipse præscribit, dicens: *Videte, ne graventur corda vestra in crapula et ebrietate, et curis hujus vitæ* (Luc. XXI). In usu igitur cibi et potus hic modus servandus est, ut in eorum perceptione, infra crapulam et ebrietatem, se quisque contineat. In usu cæterorum, quibus licite utuntur homines, quis modus servandus sit, diligens inquisitor per se inveniet. Jam nunc de ordine necessario aliqua restringamus.

CAP. XL. (*Speculi* lib. III, cap. 35.) *De necessario ordine.*

Est quippe ordo necessarius, ut qui commisit illicita, ab usu licitorum sese restringat. In qua restrictione duo considerata sunt, modus scilicet satisfactionis, et necessitas purgationis. Modus satisfactionis, ut secundum modum culpæ rigor continentiæ extendatur: quatenus secundum Baptistæ vocem, dignos poenitentiae fructus faciamus (Matth. III). Verum non satisfactionis modus tantum servandus est, sed etiam purgationis necessitas perquirenda. Nec pro sola satisfactione a licitis abstinendum; sed etiam pro expellendis, vel minuendis passionibus, quæ vitiosa consuetudine inoleseunt, laboriosis operibus insistendum. Sunt enim exterioris hominis exercitia interioris hominis instrumenta, quibus et passiones vitiosæ, quæ ipsam inficiunt animam, facilius abscinduntur, et interiores faciei sordes, quasi confectione quadam asperiore plenius diluuntur. Proinde suæ purgationis sollicito primo necesse est, ut passiones, quibus impugnatur, attendat; deinde quæ sint, quibus maxime fatigatur, inspiciat; postremo quæ instrumenta quibus passionibus magis obvient, sagaciter perquirat. Quibus inspectis congruum instrumentum cuilibet passioni objiciat; et quæ magis impugnat, ferventiori instantia; ut ipsa obruatur instat. Denique passionem libidinis facile comprimunt ventris restrictio, vagum cor et instabile vigiliarum confirmat afflictio, iram silentium mitigat, tædium mentis operis sollicitudo castigat. Nec sic tamen unius passionis extinctioni tota vehementia insistendum est, ut ad cætera comprimenda instrumentum corporale deficiat nec importunius laborandum est, ut non quælibet passio sentiatur; sed cum surrexerit, ut secundum rationis judicium compescatur.

CAP. XLII. (*Speculi* lib. III, cap. 35.) *De ordine voluntario, et quis in eo servandus sit modus.*

Sequitur ordo voluntarius, a nobis deinceps inspicendus, de quo Psalmista: *Voluntarie, inquit, sacrificabo tibi* (Psal. LIII). Est quippe holocaustum gratuitum, acceptabilis hostia, sacrificium voluntarium; cum quis ab his, quæ concessa sunt, per ea, quæ præcepta sunt, ad ea, quæ potioris gloriæ præmia suspirantibus præposita sunt, spiritus libertate conscendit. Ad quod perfectionis culmen ferventiores quosque Salvator invitans: *Si vis, inquit, perfectus esse, vade et vende quæ habes, et da pauperibus, et veni, sequere me* (Matth. XIX). Et alias: *Sunt spadones, inquit, qui se castraverunt propter regnum caelorum. Qui potest capere capiat* (Ibid).

Itaque sæculi abrenuntiatio, castitatis propositum, cujuslibet arctioris vitæ professio, inter voluntaria sacrificia computantur. Absit enim ut ista vitæ perfectio, quam voluntarie subiit quis, non coactus; inter necessaria et coactilia, et non potius inter voluntaria numeretur, cum et ipsa necessitas, quam invito nullus imposuit, sed cui ipse se, desiderio perfectionis, sponte subiecit, voluntarie dicenda sit, non coactilia. Qui igitur ad hæc excelsa et sullimia sese contulerit, primo voti vel propositi sui normam, in quibus et in quantis constet, diligenter inspiciat; deinde interioris hominis vires, experientiæ libra trutinat et discernat. Vires dico interiores, quibus tentationum bella, exercitatione quotidiana configat; vires exteriores, quibus corporalium laborum onera infatigabili longanimitate toleret. Licet autem in quemlibet statum proficenti necessarius sit et interioris et exterioris hominis labor, ei tamen, quem adhuc carnis passiones impugnant, necessaria magis est hominis exterioris afflictio. Ipsis autem passionibus sopitis vel extinctis, licet ab exterioribus modicum temperare; ipsa autem spiritalia instantius, et ferventius exercere. Nec sic tamen, ut professionis suæ normam præsumptuosus excedat; nec temporum distinctiones, quæ in regula, cui se subdidit, præscribuntur, destruat vel confundat; sed servato cuilibet operi tempore præstituto, in ipsis se vel sedatius, vel ferventius, sicut utile sibi nerit exerceat.

CAP. XLIII. *Item modus in ipsis exercitiis describitur.*

Hunc sane modum in ipsis exercitiis, quemlibet servare utile est, quatenus sic se in uno habeat, ut in cæteris non deficiat; illud tamen, in quo se magis proficere sentit, majori fervore exerceat. Habeo ad manuum de hac re cujusdam verba sapientis. *Meditatio, inquit, in moribus primo considerat quæ debita sunt, sive ex præcepto, sive ex voto, et ea primum agenda judicat, quæ sic facta habent meritum ut non facta generent reatum. Hæc ergo primum facienda sunt, quæ sine culpa dimitti non possunt. Post hæc, si quid, voluntarie superadditur, sic faciendum est, ut debitum non im-*

pediatur. Alii volunt quod non debeat, qui non valent id quod debent; alii et si valent quod debent, voluntaria impedimenta adducunt, volendo quod non debent. Item duo mala in bona actione præcipue cavenda sunt, afflictio scilicet et occupatio. Per afflictionem dulcedo mentis amaricatur, per occupationem tranquillitas dissipatur. Afflictio est, quando pro his quæ non valet, per impatientiam uritur. Occupatio quando in his, quæ valet, agendis, per intemperantiam agitur. Ne igitur male amaricetur animus, suam impossibilitatem patienter sustineat, ne autem male occupetur, possibilitatem suam extra mensuram suam non extendat.

CAP. XLIII. (*Speculi lib. III, cap. 37.*) *Quid homo proximo suo debeat, ostenditur.*

Hæc de modo, in singulis servando gradibus, dicta sunt: quo ad eum, qui summe diligendus est, contententes, et animæ salutis consulimus, et corpori debita naturæ concedimus. Quoniam autem proximum, æque ut ipsi, a nobis diligere divina tradit auctoritas, primo necesse est ut, cui quis ordo conveniat, nos minime lateat; deinde summo elaborandum ne quis in quolibet ordine præscriptum vivendi modum excedat. Sed quia quosdam præesse, quosdam subesse, quosdam coesse manifestum est, cum a quolibet horum legitima mensura transgreditur, debet quidem inferior superiori suggerere, par parem corripere, superior inferiorem etiam, si sit necesse, compellere. Ipsa sane correptio sive compulsio, secundum qualitatem singulorum temperetur; ut in suggestione subjectio, et in correptione dilectio, et in compulsione sentiatur compassio. Qui in inferiori ordine legitime conversatur, ut ad superiora conscendat, moneri potest, cogi autem non potest. Qui superiori sua se sponte submitit, secundum professionis suæ modum tractari debet; ad arctiora vero compelli, ejus inconsulta voluntate, non debet.

CAP. XLIV. (*Speculi lib. III, cap. 27.*) *Quomodo sibi et proximo exhibenda sit dilectio.*

Scriptura ait: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum* (*Matth. xxii*). Consulte non ait: *Diliges proximum tuum*, quantum te ipsum, sed *sicut te ipsum*. Modum ergo diligendi præscripsit, non quantitatem indixit. Sic autem sua sibi exhibeatur dilectio, ut primo animæ suæ, quæ potior sui pars est, consulat ad salutem, deinde corpori ad necessitatem. Quod si aliquando incumbat necessitas alterum contemnendi; etiam corporis patiarum interitum, dum tamen animæ non sustineat detrimentum. Nec hoc est corpus odire, sed animam corpori in dilectione præferre. Ab hac ergo sui dilectione nunquam recedat, et ad consulendum proximo securus accedat. Agat ergo cum proximo quantum potest ut et salvus corpore, et sanus sit mente. Nam si alterum horum negligit, profecto proximum, qui ex utroque constat, non diligit. Nulla sane ratione vel præcepto compellitur, suæ a-

nimæ perditione animæ fraternæ comparare salutem; nec sui corporis interitu fraterni corporis interitum propulsare. Nam quod præcipitur animas pro fratribus ponere (*I Joan. iii*), ad vitæ contemptum, non ad animæ pertinet detrimentum. Sic enim non ad perditionem, sed potius ponitur ad salutem. Unde sic animam ponere, ipsi utique animæ consulere est. Sed et illud forte laudabiliter fieri potest, ut ex sola dilectione quis pro alterius corpore, suum corpus obiciat; ut autem non dico pro unius animæ, sed etiam pro totius mundi salute, suæ animæ detrimentum sustineat, salvo veræ dilectionis ordine fieri non potest. *Quam enim dabit homo commutationem pro anima sua?*

Quid prodest ei, si universum mundum lucretur, etiam ad salutem, animæ autem suæ detrimentum patiarum? (*Matth. xvi*). Est enim detrimentum animæ, ab ejus, qui summe diligendus est, dilectione recedere. A Dei dilectione receditur, cum vel aliquid dignum damnatione committitur; vel aliquid, sine quo non est salus, prætermittitur. Quidquid autem, præmissa ratione, fraternæ dilectioni adjicitur, totum profecto divinæ dilectioni subtrahitur. Cum enim secundum modum quo Deum diligit, sui dilectio metiatur, tunc solum minus diligit se ipsum, quando minus diligit Deum. Porro se ipsum qui diligit, cujus perditioni non parcat? Quomodo ergo alium diligit sicut se ipsum, qui non diligit nec se ipsum? Nam et Apostolus cum ait: *Optabam aliquando anathema esse a Christo, pro fratribus meis* (*Rom. xi*), affectum quidem prodidit, consilium non expressit. At quam diversa in una mente suggerant affectus et ratio, superius satis ostendimus. Unde Apostolus cum illud diceret, verum quidem dixit, quia affectum, quem sentiebat, expressit. Qui si postea dixisset, mallet totum mundum perire, quam me solum a Christo separari: verum nihilominus dixisset; quia rationis consilium prodidisset. Illud tamen quod ait: *Optabam anathema esse a Christo pro fratribus meis*, sic quoque non inconvenienter potest intelligi, ut ab illo orationum suarum secreto, quo inter amplexus Jesu suaviter quiescebat: ab illa ineffabili contemplationis eminentia, qua celestium mysteriorum secreta, purissimis oculis perlustrabat; ab illa gratissimæ compunctionis dulcedine, qua animam illa celestia sitientem, spiritualium affectuum suavissimis stillulis perfundeat; ad mundi strepitum, ob fratrum salutem, optaverit evocari. Quam evocationem, a Christo separationem, ille non ambigit nominandam; qui pro modulo suo gustat et videt, quoniam dulcis est Dominus; quam *beatissimus omaris qui sperat in eo* (*Psal. xxxiii*). Porro qui sic a Christo separari, vel fraterna dilectione provocatus elegit, vel superiorum auctoritate coactus consensit, providendum sibi est: ne obruat ista necessitas, et pereat illa suavitas.

CAP. XLV. *De quibus dispensatio fieri possit.* A

Sunt itaque media quædam, utpote lectio, meditatio, labor corporis, jejunium ventris, suavitas orationis, cæteraque hujusmodi; quæ omnia pro fraterna salute dispensanda, varianda, mutanda, nonnunquam etiam sunt præmittenda, de quibus Apostolus: *Non quæ sua sunt, inquit, singuli quærentes, sed quæ aliorum (Phil. 11).* Et item: *Sicut ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant (I Cor. x).* Verum quod de lectione vel oratione diximus, etiam de commodis corporis, imo de ipso corpore sentiendum est: ut quidquid pro sua salute contemnendum, impendendum variandumque perspexerit; pro salute quoque proximi, id ipsum faciendum agnoscat. Hoc sane providendum ut ipsa mutatio vel variatio, dispensatio sit non omnimoda destructio. Cum custodia charitatis, vitiorum emendatio, ut ipse beatus Benedictus insinuat, ipsius institutionis causa sit; sic profecto ipsa dispensatio rationalis erit, si causæ huic dispensatio ipsa profecerit. Si autem dispensatione magis, quam institutione nutriuntur vitia, charitas violatur; certe periculosa ipsa dispensatio comprobatur.

CAP. XLVI. *De modo dispensationis.*

Ergo qui ordine voluntario ad culmen perfectionis aspirat, primo charitatem, qua Deo maxime propinquamus, imo qua Deo inhæremus, eique conformamur, in qua totius perfectionis plenitudo consistit; quasi destinatum finem, quo cursum suum dirigat, indesinenter aspiciat: deinde via, quam ei voti vel professionis suæ norma præscribit, ad ejus plenitudinem infatigabilis spiritus alacritate contendat. Huic itaque fini militet abstinentia, famulentur vigiliæ, invigilet lectio, quotidianus labor insudet. Quod si aliquo horum charitas, ejus causa instituta sunt, violari cognoscitur; tunc demum ei, cui dispensatio credita est, incumbit necessitas, ut sic omnia temperet ac disponat, quatenus non horum causa charitas deseratur, sed ejus fructus in omnibus requiratur; nec sic tamen ut aliqua eorum quæ instituta sunt, præmittantur, aut certa tempora, certis quibusque exercitiis attributa confundatur, nisi extrema cogat necessitas; alioquin non erit dispensatio, sed destructio; sed ut certis temporibus certa exercitia, pro cujusque qualitate ac mentis statu, modificentur. Hoc est quod ipse sanctus (S. BENED. in *Regula*), cum de opere manuum legem poneret. « Sic, inquit, omnia temperet atque disponat quatenus animæ salventur, et quod faciunt fratres, absque murmuratione faciant. » Et alias: « Omnia tamen mensurate fiant, propter pusillanimes. » Nunquid dixit, hoc aut illud præmittatur propter pusillanimes? Imo et infirmis, inquit, et delicatis telis aris injungantur; ut nec otiosi sint, nec violentia laboris opprimantur. » Et otiosi et infirmi et delicati operentur, sed eorum opus sic temperetur, ut non opprimantur. Quem rogo de opere absolvit, ad quod etiam infirmos et delicatos compellit?

CAP. XLVII. *De optima lege claustralium.*

Ut jumentum factus sum apud te (Psal. LXXII). Vere ut jumentum facti sumus, quocumque ducimur sine contradictione euntes; quodeunque imponitur, sine revelatione ferentes. Propriæ voluntati nullus locus, otio aut dissolutioni nullum tempus. Est quidem cibus parcius, vestis asperior, potus e fonte, somnus plerumque in codice. Quam illud quoque mirandum quod innumeris hominibus, unius hominis voluntas est lex? Adeo ut quod semel ex ejus ore elapsum fuerit, tanta cura servetur ab omnibus, ac si in id omnes conjuraverint, vel ab ipsius Dei ore audierint. Et quod miro modo delectat, nulla est personarum acceptio, nulla natalium consideratio. Sola necessitas parit diversitatem, sola infirmitas disparilitatem. Quod enim in communi laboratur, distribuitur singulis, non ut carnalis affectus aut privatus amor dictaverit, sed prout cuique opus fuerit.

CAP. XLVIII. (*Speculi lib. 11, cap. 1.*) *Quare laborent aliqui sub jugo Christi.*

Invitat nos Dominus ad requiem, dicens. *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego vos reficiam. Tollite jugum meum super vos, etc. (Matth. 11).* Sane charitas est jugum illud suave, et onus leve, ad quod nos Salvatoris invitat clementia: *ctinvenietis, inquit, requiem animabus vestris (ibid.).* Verum quia plerique nostrum, qui videmur huic jugo supposuisse cervices, in multis convincimur laborare, conemur ostendere cupiditatis jugum hunc parturire laborem. *Radix enim omnium malorum cupiditas (I Tim. vi),* sicut e diverso radix omnium virtutum charitas. Proinde quandiu in ipsis animæ præcordiis, radix hæc virulenta resederit, licet summatim quidem ramusculi recidantur, germine redivivo necesse est alios pullulare, donec radix ipsa evulsa radicitus, unde perniciosissima vitiorum soboles oriatur, ulterius non relinquatur.

CAP. XLIX. (*Speculi lib. 11, cap. 2.*) *Quod labor exterior pro interioris qualitate formetur.*

Sane labor iste, de quo causamur, non carnis sed cordis est; sicut et requies, de qua hic agimus, cordis constat esse, non carnis: quanquam exterior labor pro interioris qualitate formetur, nec dicendus sit exterior labor ullus, si interior fuerit nullus. Verbi gratia, attende venatores, vel aucupes, vel quoslibet talium vanitatum sectatores; si exteriores corporis motus perspexeris, quid laboriosius? mentis qualitatem, quid delectabilius? Id ipsum etiam in laudabilibus videre facillimum est. Quantum apostolis labor exterior, cum in carcerem truderentur, cum astringerentur vinculis, cum flagris acerrime cæderentur! et tamen *ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati (Act. v).* Quam multis tunc sacrilegis similis pœna! sed quia dissimilis conscientia, illi utrobique miseri, et interior et exterior laborabant; isti ad interiorem requiem in pœnis exterioribus exultabant. His igitur diligen-

ter inspectis, patet profecto nequaquam exteriores A corporis passiones, interiorem parturire laborem, sed radicem internis visceribus residentem, quidquid exterius accidit, pro sui conformare natura. Quid enim est quod duobus ad eandem mensam residentibus, eisdem appositis cibus, alter exultat, murmurat alter? Quid quod eisdem exceptis vulneribus, alter tristitiæ languore dejicitur, alter mira jucunditate perfunditur? Duo simul orbitatis sive paupertatis infortunio feriuntur, et tamen iste blasphemat, gratias agit ille. Eadem species utriusque ingeritur oculis, et unus turpiter commovetur, alius solita sibi pace perfruitur. Oblata occasione honoris ejuslibet, alter dominandi libidine inflammatur, alter aspernatur

CAP. L. (*Speculi lib. II, cap. 3.*) *Quod omnia accidentia charitas sua temperet tranquillitate; cupiditas omnia corrumpat sua perversitate.*

Nonne et in corporibus id ipsum accidere manifestum est, ut pro sanitatis vitivæ qualitate, ea, quæ exterioris accidenti, aut molesta experiantur aut gratia? Nam cibus qui morbum auget alterius, alterius proficit sanitati, et sol qui lumen oculo eripit lippienti, sano jucundius illucescit. Sicut ergo in corporibus pro interioris naturæ modo, ea quæ exterius adhibentur, aut salubria inveniuntur, aut noxia; ita perspicuum est ex interna mentis qualitate, hujus requiem, istius pendere laborem. Mentem enim, quam suavissimum ac tranquillissimum Domini jugum, charitas videlicet perfecta possederit, in suæ tranquillitatis statu accidentia quæque transfundit: non sinens eam ullis rerum perturbationibus commoveri, sed ipsas rerum perturbationes, ad sui profectus usum provenire compellens. At si mens gravissime fuerit jugo cupiditatis addicta, quandiu quidem nulla fuerit commotionis occasio, Dominici jugi suavitatem requies remissa mentitur; sed causa ejuslibet indignationis oborta, mox de cordis recessibus, quasi de abditissimis cavernis, bestia sæva prorumpens, durissimis passionum morsibus miseram animam lacerat et cruentat; nullius ei requiei tempus indulgens. Computrescat itaque jugum a facie olei, jugum scilicet cupiditatis a præsentia charitatis, et statim experitur, sarcina Christi quam sit levis, quam suavis, quam jucunda, quam in cælum rapiens, et a terra eripiens. Quocirca si requiei hujus dulcedinem volumus experiri, laboris nostri causas et radices sollicite exquiramus; non affectu tepido, quasi ferro retuso, exteriora tantum recidentis, sed ad ipsas morborum origines, vehementiori desiderio penetrantes.

CAP. LI. (*Speculi lib. II, cap. 4.*) *Quod a triplici concupiscentia omnis labor oriatur.*

Puto autem quia, si subtilius indagemus, quidquid nobis laboris oboritur, vel a carnis concupiscentia, vel oculorum, vel superbia vitæ (*Joan. II*), quasi quibusdam venenosis fontibus derivari, manifestissime cognoscemus. Si ergo adhuc cibus me contristat asperior, laborem mihi concupiscentia

carnalis indicit; nec ideo laboro, quia jugum Christi suscepti; sed quia non plene jugum cupiditatis abjeci. Quod si lautioris edulii inflammatus ardore, vilioris appositione conturbor, vel si solito minus vel si tardius, vel negligentius præparetur, mururationis peste consumor: quis mihi has parit angustias, passio cupiditatis, an suavitas charitatis?

CAP. LH. (*Speculi lib. II, cap. 24.*) *De concupiscentia oculorum.*

Concupiscentiam oculorum curiositatem sancti Patres appellant; et eam non solum ad exteriorem, sed etiam ad interiorem hominem æstimant pertinere. Ad exteriorem curiositatem pertinet omnis superflua multitudo, quam amant oculi in variis formis, in nitidis et amœnis coloribus, in diversis opificiis, in vestibis, calceamentis, vasis, picturis, sculpturis, diversisque figmentis, usum necessarium et moderatum transgredientibus: quæ omnia amatores mundi ad illecebras expetunt oculorum, foras sequentes quod faciunt intus: relinquentes a quo facti sunt, et exterminantes quod facti sunt. Inde etiam in claustris quorundam monachorum græces et lepores, damulæ et cervi, picæ et corvi; non quidem Antoniana vel Machariana instrumenta, sed muliebria oblectamenta; quæ omnia nequaquam monachorum paupertati consulunt, sed curiosorum oculos pascunt.

CAP. LIII. *De interiori curiositate.*

Curiositas interior in tribus consistit, in appetitu scilicet noxiæ vel inanis scientiæ; in pervestigatione alienæ vitæ, non ad imitandum, sed ad invidendum, si vana est; vel insultandum, si mala; vel certe sola curiositate, tantum ut sciatur, sive bona sit, sive mala; postremo in curiosa quadam sæcularium rerum vel actuum agnitione. Ex quibus omnibus, mentibus captivitatibus non modicus labor innascitur. Inde est etiam, quod cum tota die in omnibus spectaculis dediti, vel rumoribus audiendis intenti, a nobis quodam modo exierimus, revertentes iterum ad nos, vanitatum imagines introducimus; et cor plenum simulacris ad locum quietis ferentes, noctes ducimus insomnes, variaque negotia in ipsa psalmodia, vel orationibus nostris, otiosis discursibus ordinamus. Est adhuc aliud curiositatis pessimum genus, quo tamen hi soli, qui magnarum sibi virtutum conscii sunt, attentantur; exploratio scilicet suæ sanctitatis per miraculorum exhibitionem; quod est Deum tentare. Unde: *Non tentabis Dominum Deum tuum (Deut. vi).*

CAP. LIV. (*Speculi lib. II, cap. 5.*) *De quorundam sententia, qui exteriores labores charitati, et interiori dulcedini dicunt esse contrarios.*

Sed assiduis vigiliis corpus tabefacere, quotidianis laboribus carnem affligere, vilissimis cibus membrorum labefactare vigorem, non solum non modici laboris; sed et ei, quam tantopere iteris commendare, adeo charitati constat esse contra-

rium; ut totam mentis suavitate evacuat, omnem spirituum dulcedine reddat effectam. Hæc est illa ridenda quorundam opinio, qui spirituale dulcedinem in carnis quodammodo suavitate constituent, asserentes corporis afflictionem contrariam esse spiritui, exteriorisque hominis passiones interioris minuere sanctitatem. Cum enim, inquit, caro ac spiritus affectu sibi naturali cohæreant, necesse est, suas invicem communicent passiones; ac sic impossibile ut non hujus oppressione alterius hilaritas perturbetur; ita ut in illud gaudium spirituale, mœroris quadam anxietate dejectus, spiritus nullatenus valeat respirare. Acute hæc vel investigari videntur, vel probari. Orem pudendam! secundum regulas Hippocratis gratia quæritur spiritualis. Sic nimirum, sic errant, qui physicis argumentis magis, quam præceptis apostolicis inniuntur. Ipsius namque sunt hæc, qui super ventrem repit, qui terram comedit, qui sub umbra dormit in locis humentibus, qui negotium ventris et libidinis sub colore actitatis sanctitatis. Sic enim facilius simplices quosque ab apostolica paupertate et evangelica puritate cogitat exterrendos, si majorem divinæ dulcedinis gratiam in remissione vite sibi æstiment ad futuram. Plane hæc est sapientia, non desursum descendens, sed prorsus terrena, animalis, diabolica (Jac. III). Hæc est prudentia verbi, sapientia carnis, quæ, cum suavitate doceat carnis, crucem Christi evacuare contendit; in qua profecto quantum ad carnem nihil est suave, nihil molle, nihil tenerum, nihil omnino delicatum. Sed non illa evacuatur. Illa potius hanc delicatam doctrinam evertit, quam clavi sacris inditi membris expugnant; quam lancea illa dulcibus impressa visceribus acumine salutari debellat. Ego prorsus contra sentio, audacterque pronuntio, carnis afflictionem, si sana præcedat intentio, et fuerit servata discretio, quam tamen, non propria conjectura, sed exemplis majorum capere oportet, ne forte remissio et dissolutio sub colore se discretionis oppallent; sic, inquam, carnis afflictionem non spiritui contrariam, sed necessariam; sed nec divinam minuere consolationem, sed potius sentio provocare; adeo ut hæc duo semper æquari in hac duntaxat vita existimem, exteriorem scilicet tribulationem et interiorum consolationem. Quid enim? Forte Deus huic divitiis et deliciis affluentis suæ consolationis dulcedinem impertit; quam a pauperculo suo pro se quotidie moriente rigida censura suspendit? Absit hoc de illo dulcissimo, suavissimo, compatentissimo sentire vel credere! Sed si ego dico, potest forsitan dubitare; si autem Christus dicit, hæreticum est, non credere. Quid ergo, inquis? Tuæne sententiæ magis, quam propriæ credam experientiæ? Et quid, si alius longe aliud se testatur expertum? Certe ille, quo magis affligitur, eo majorem divinæ dulcedinis gratiam experitur. Plane cui vult miseretur.

A CAP. LV. *Apostolica et prophetica auctoritate, præmissa sententia confutatur.*

Accedat ergo ille athleta fortissimus, testis fidelissimus, disputator egregius, in quo Christus loquitur: qui quotidie pro Christo moritur, qui omnem tribulationem patitur, cui foris pugnae, intus timores, qui castigat corpus suum et in servitutem redigit (I Cor. II), qui non gratis panem suum manducat, sed in fatigatione nocte et die operatur: cuius manus et sibi et qui cum eo sunt, necessaria subministrant; qui denique in labore et ærumna, in vigiliis multis, in fame et siti, in frigore et nuditate, sub signis Jesu acerrimus miles insudat; ille, inquam, hanc dirimat quæstionem, et utrum tanta tribulatio, tam mira fatigatio, consolationem ei subtraxerit spirituale, ostendat. Dicat ergo Paulus, utrum suos in præsentī tribulatione, plus ille consolator sine consolatione reliquat, et hæresim Joviniani iterum pullulantem, sua auctoritate præoccupet. Perniciosior tamen hæc hæresis, quam Joviniani videtur; nam cum illa epulas abstinentiæ æquarit, ista præponit. Ergo qui majorem divinæ dulcedinis consolationem, in carnis suavitate quam tribulatione constituent, Paulum audiant dicentem: *Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra (II Cor. I).* Sive ergo jejuniis maceremur, sive afficiamur vigiliis, sive laboribus alteramur; *Benedictus Deus, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.* Etsi lapidibus obruamur, etsi vinculis astringamur, etsi cedamur virgis, etsi carceris toleremus angustias; *Benedictus Deus, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.* Fremat diabolus, sæviat mundus, insectetur odiis, aggrediatur maledictis, diripiat substantiam, commaculet famam; *Benedictus Deus, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus, inquit, et ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt (ibid.).* Et hic non his qui in divitiis et deliciis, sed his qui in omni pressura sunt, suam consolationem promittit. Et nihil quæstionis relinquens adjecit: *Quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis, ita et per Christum abundat consolatio nostra (ibid.).* Quid manifestius? *Hoc est plane, quod paulo ante diximus, duo scilicet hæc coæquari, exteriores passiones et interiores consolationes. Denique Salomon, quibus divina consolatio sit infundenda, mysticis verbis declarat, dicens: Date siceram mœrentibus, et vinum his qui amaro animo sunt. Bibant et obliviscantur egestatis suæ, et doloris non recordentur amplius (Prov. XXXI).* Aperte his verbis vinum illud, quod lætificat cor hominis (Psal. CIII), non emio dissolutis, non diem in cachiuno et fabulis expendentibus, sed his, qui amaro sunt animo, repromittit; siceramque illam, quæ de pomis novis et veteribus, quæ in sponsi deliciis sponsa conservat, conficitur; non epulantibus et potantibus, sed propter angustias hujus vite mœrentibus, et egestate et dolore laborantibus, pro-

mentiat esse donandam. Bibant, inquit, et obliviscantur egestatis suæ; laboris videlicet magnitudinem, divina consolatione afferens minuendam. Cui sententiæ apertissime concinit Psalmista: *Secundam multitudinem*, inquiens, *dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam* (Psal. xciii). O consolatio quæ infirmos sanat, debiles roborat, allevat desperatos! Ipsa est consolatio gementibus, pausatio laborantibus, tentatis protectio, viaticum itinerantibus. Quam quidem consolationem illi sibi adimunt, qui statim ad primos sudores resiliunt, vel in pristinum torporem devolventes, vel viles quasdam consolationes in crebra confabulatione, vel amicorum visitatione, vel certe in propriæ voluntatis libertate conquirunt. Quas consolationum sorpes sanctus Propheta contemnens: *Renuit*, inquit, *consolari anima mea* (Psal. lxxvi). Quid ergo? Sine omni consolatione relictus es? Absit! *Memor fui Dei, et delectatus sum* (ibid.). Nemo ergo arduam illam viam, quæ ducit ad vitam, exhorreat. Nemo remissionem, quam semel abiecit, timida infelicitate repetat, sed sicut ait noster legislator (S. BENED. in Reg.), sustinens non lassescat nec discedat, sciens, quia secundum multitudinem laborum, quos tolerat pro Christo, consolationes ejus lætificabunt animam illius. Verum gustata dulcedine spirituali, non statim odio dissolvatis; mox enim e latere spiritualis insurget Amalec, non armis, sed orationibus evincendus. Quoties enim in tentationibus animus plus nimio fatigatur, sollicita orationum devotione ad materna ubera Jesu properandum, ex quorum abundantia lac tibi miræ consolationis eliciens, dicas cum Apostolo: *Benedictus Deus, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra* (II Cor. i). Et: *Sicut abundant passionem Christi in nobis, ita et per Christum abundat consolatio nostra* (ibid.).

CAP. LVI. *Quomodo charitas et cupiditas in proficiente operentur.*

Hactenus hæc forte non inutiliter præmisimus; quæ omnia si attente, si diligenter, postremo si humiliter inspiciantur, erit, ut fallor, perfacile intueri, conversum quemlibet ex nova charitatis infusione, alacri conatu, ac levissimis quibusdam mentis suæ motibus ad altiora sustolli; sed cupiditate deorsum premente, et omni, cui inhæserit, naturali pondere ad ima semper urgente, in ipso suo

A conatu nonnihil laborare; et quanto frutex perniciosior altius, in ipsis animæ recessibus, radices infixit, tanto in earum avulsione major difficultas, perinde in ascensione minor facilitas. Sed sicut piger quis, ac desidiosus, ac agriculturæ imperitus, agrum suum, parva licet ex parte tribulis, ac spinis obsitum, tardius evacuat et emundat; impiger autem ac sollicitus, ac hujus disciplinæ industrius, etiamsi omnem agri superficiem occupaverit, verprium densitatem citius eradicat, ac de sterili et infecundo pinguem reddit et uberem: sic vix abrenuntians quis mundo, si tardus, si suæ purgationis minus fuerit curiosus, quanquam in sæculo minus extitit inquinatus, tardius in conscientiæ serenitatem, ac charitatis proficiet libertatem; at si fervens spiritu, si diligens ac sollicitus, si discretionis virtute suadatus, assumptis spiritalium exercitiorum instrumentis, vitiorum germina ab agro cordis sui potenter evellat; in auras conscientiæ purioris citius respirabit, ac jugo cupiditatis excusso, ac onere deposito passionum, inveniet quia jugum Domini suave est, et onus ejus leve est (Matth. xi).

CAP. LVIII. *Quanta sit in voluptatum contemptu, victoriaque jucunditas.*

Sicque probabit expertus, non modo nullius laboris, imo summæ esse jucunditatis, pudicitæ suavitate perfundi; quanquam onerosum sit naturalia incentiva, immundaque desideria, quæ de concupiscentia carnis emergunt freno temperantiæ colibere. Similiter non solum jucundum, sed insuper gloriosum, cum gulæ fuerit concupiscentia superata; non se servum sui ventris, sed Dominum intueri, illa mira exultatione tripudians: *Ego autem didici in quibus sum sufficiens esse. Scio humiliari, scio et abundare; ubique et in omnibus institutus sum, et esurire, et satiari, et abundare, et penuriam pati* (Philipp. iv). Sed et amor carnis si fuerit perfecte sopitus, vel certe igne divini amoris absorptus, nullus erit in exterioribus labor; quia non poterit mens ejus afflictione turbari, cujus non potest dilectione dissolvi. Suavitas ergo jugi Dominici, et levitas oneris ejus, in voluptatum contemptu consistit. Nemo ergo æstimet majorem in vitiis, quam in virtutibus esse delectationem.